

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ
ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА**

**Кваліфікаційна робота I (бакалаврського) ступеня вищої освіти
«ВИДОВИЩНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ : РЕГІОНАЛЬНИЙ
ВИМІР»**

**Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність – 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»**

Виконав: Валентин ЗЕЛІНСЬКИЙ – здобувач вищої освіти
I освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
івент-індустрій, культурології та музеєзнавства

Володимир ВИТКАЛОВ

Рецензент: кандидат мистецтвознавства,
професор, декан факультету культури і мистецтв
ВНУ ім.. Л. Українки
Віталій ОХМАНЮК

Рівне-2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДОВИЩНИХ ФОРМ ДОЗВІЛЛЯ.....	
1.1.Дозвілля як соціокультурне явище: сутність, структура та функції.....	
1.2.Видовищні форми дозвілля: поняття, типологія та особливості розвитку.....	
1.3.Регіональний вимір видовищного дозвілля у контексті збереження культурної ідентичності.....	
РОЗДІЛ 2. ВИДОВИЩНІ ФОРМИ ДОЗВІЛЛЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	
2.1.Соціокультурні передумови формування видовищних форм дозвілля у Львівській області.....	
2.2.Аналіз традиційних видовищних форм дозвілля Львівщини.....	
2.3.Сучасні видовищні практики та інноваційні формати дозвілля в регіоні.....	42
2.4. Вплив видовищних форм дозвілля на культурний імідж і туристичну привабливість Львівської області.....	
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується активними соціокультурними трансформаціями, що безпосередньо впливають на сферу дозвілля. Умови глобалізації, цифровізації, зростання мобільності населення та водночас посилення регіональної самоідентифікації актуалізують питання збереження та розвитку локальних культурних практик. У цьому контексті особливого значення набувають видовищні форми дозвілля як важливий складник соціокультурного простору регіону.

Видовищні форми дозвілля – це специфічні соціокультурні практики, що поєднують елементи мистецтва, традиції, обрядовості, театралізації, масових свят і сучасних креативних індустрій. Вони виконують не лише рекреаційну функцію, а й сприяють консолідації громади, формуванню регіональної ідентичності, трансляції історико-культурної спадщини та створенню позитивного іміджу території. Особливої актуальності дослідження набуває в умовах воєнного стану, коли культура стає важливим чинником збереження національної стійкості, духовної єдності та підтримки соціального оптимізму. Видовищні заходи – фестивалі, театралізовані дійства, етнокультурні свята, мистецькі форуми – виступають платформою для популяризації української культури як в межах держави, так і на міжнародному рівні.

Важливим є й регіональний аспект дослідження. Кожна область України має власні історико-культурні традиції, що визначають специфіку організації дозвілля. Львівщина як один із провідних культурних центрів України демонструє багатство видовищних практик від традиційних фольклорно-обрядових свят до сучасних фестивалів європейського формату. У цьому контексті дослідження видовищних форм дозвілля у регіональному вимірі є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Воно сприяє глибшому осмисленню ролі дозвілля у формуванні соціокультурного середовища та розвитку сучасних територіальних громад.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі видовищних форм дозвілля у регіональному вимірі та визначенні їх ролі у формуванні культурної

ідентичності й туристичної привабливості Львівської області.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння дозвілля як соціокультурного явища;
2. Визначити сутність, типологію та особливості розвитку видовищних форм дозвілля;
3. Розкрити зміст регіонального виміру видовищного дозвілля в контексті збереження культурної ідентичності;
4. Дослідити соціокультурні передумови формування видовищних форм дозвілля у Львівській області;
5. Проаналізувати традиційні видовищні форми дозвілля Львівщини;
6. Охарактеризувати сучасні видовищні практики та інноваційні формати дозвілля регіону;
7. Визначити вплив видовищних форм дозвілля на культурний імідж і туристичну привабливість Львівської області.

Об'єкт дослідження – видовищні форми дозвілля як складова соціокультурного простору регіону.

Предмет дослідження – особливості формування, розвитку та функціонування видовищних форм дозвілля у Львівській області в контексті регіональної специфіки.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу видовищних форм дозвілля у регіональному вимірі з урахуванням сучасних соціокультурних трансформацій. У роботі: уточнено понятійний апарат дослідження видовищних форм дозвілля; систематизовано їх типологію з урахуванням регіональної специфіки; здійснено комплексний аналіз сучасних видовищних практик Львівської області; визначено роль видовищних заходів у формуванні культурного бренду регіону.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів: у діяльності органів місцевого самоврядування при розробленні програм культурного розвитку; у роботі закладів культури та

туристичних організацій Львівської області; у підготовці фахівців соціокультурної сфери; у подальших наукових дослідженнях проблем регіональної культурної політики. Матеріали роботи можуть бути використані для вдосконалення концепцій організації фестивалів, культурно-масових заходів і туристичних маршрутів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: теоретичний аналіз і синтез – для опрацювання наукової літератури з проблематики дозвілля; узагальнення та систематизація – для класифікації видовищних форм дозвілля; історико-культурний метод – для аналізу становлення традиційних форм дозвілля регіону; порівняльний аналіз – для зіставлення традиційних і сучасних видовищних практик; описовий метод – для характеристики конкретних культурних подій.

Апробація роботи здійснювалася під час здобуття вищої освіти на спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» в РДГУ під час практичних занять та проходження всіх видів практик, а також участі у всеукраїнських та міжнародних конференціях, список яких подано в додатку «А».

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, у змісті якого відтворено усі її складові; двох розділів, зміст яких відтворює різні аспекти теми та висновків, списку використаної літератури, який нараховує 50 назв. **Загальний обсяг роботи становить 57 с., з яких основного тексту 52 с.**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДОВИЩНИХ ФОРМ ДОЗВІЛЛЯ.

1.1. Дозвілля як соціокультурне явище: сутність, структура та функції

Дозвілля як соціокультурне явище є фундаментальним аспектом людського існування, що виходить за межі простого відпочинку і стає платформою для самореалізації та культурної взаємодії. Воно представляє собою вільний час, вільний від виробничих обов'язків, де індивіди можуть займатися діяльністю, спрямованою на відновлення фізичних і психічних ресурсів, а також на розвиток особистості. У сучасному суспільстві дозвілля набуває особливого значення як фактор соціальної стабільності, оскільки воно сприяє формуванню цінностей і норм, що регулюють поведінку в спільноті. Це явище не є статичним; воно еволюціонує під впливом історичних, економічних і технологічних змін, перетворюючись на інструмент культурної адаптації.

В.Бочелюк у своєму дослідженні з дозвіллезнавства підкреслює, що сутність дозвілля полягає в його здатності інтегрувати індивідуальні потреби з колективними культурними практиками, створюючи простір для творчого самовираження [8, с. 15].

Сутність дозвілля як соціокультурного феномену також проявляється в його ролі як мосту між повсякденністю і сферою ідеалів, де людина може віднайти сенс поза рутинними обов'язками. У контексті глобалізації дозвілля стає засобом культурного обміну, дозволяючи індивідам знайомитися з традиціями інших народів через різні форми активності. Це не просто пасивне споживання часу, а активний процес, що сприяє формуванню ідентичності. У періоди соціальних трансформацій, таких як постіндустріальна епоха, дозвілля набуває рис креативної індустрії, де воно генерує нові форми соціальної взаємодії. Л.Березівська розглядає дозвілля крізь призму дидактичних підходів, наголошуючи на його освітній сутності, яка сприяє розвитку критичного мислення та культурної компетентності [5, с. 50]. Крім того, сутність дозвілля пов'язана з його психологічним виміром, де воно виступає як механізм компенсації стресу і емоційного виснаження. У сучасному урбанізованому середовищі дозвілля стає

необхідним елементом для збереження ментального здоров'я, пропонуючи альтернативи цифровому перевантаженню. Це явище також відображає соціальні нерівності, оскільки доступ до якісних форм дозвілля залежить від економічного статусу. У культурологічному аспекті дозвілля є носієм традицій, що передаються через покоління, забезпечуючи continuity культурної спадщини. А.Головненко акцентує увагу на мистецькій сутності дозвілля, де воно стає формою естетичного переживання, що збагачує внутрішній світ людини [15, с. 46]. У контексті масової культури сутність дозвілля проявляється в його комунікативній ролі, де воно стає платформою для обміну ідеями та емоціями. Сучасні технології, такі як соціальні мережі, трансформують дозвілля в віртуальний простір, де видовища набувають глобального масштабу. Це призводить до гібридизації форм дозвілля, поєднуючи традиційні та цифрові елементи. Сутність цього явища також полягає в його адаптивності до кризових ситуацій, коли воно стає засобом психологічної стійкості. О.Косюк аналізує дозвілля в рамках теорії масової комунікації, підкреслюючи його роль у формуванні колективної свідомості через видовищні елементи [22, с. 120].

Грунтовне дозвілля, як аспект сутності цього явища, виходить за межі розваг і спрямоване на глибоке занурення в культурні практики. Воно сприяє формуванню спеціальних інтересів, що можуть перерости в професійну діяльність. У регіональному контексті сутність дозвілля пов'язана з локальними традиціями, що посилюють культурну ідентичність. Це явище також є економічним фактором, оскільки воно стимулює розвиток індустрії розваг. Л.Кушнір розвиває концепцію серйозного дозвілля, наголошуючи на його інноваційному потенціалі в туризмі та культурних практиках [24, с. 52]. Інтелектуальне дозвілля як частина сутності соціокультурного явища фокусується на когнітивному розвитку, де активності спрямовані на розширення знань. Воно відрізняється від розважального дозвілля своєю спрямованістю на рефлексію та аналіз. У освітньому середовищі сутність дозвілля проявляється в інтеграції з навчальними процесами, сприяючи всебічному розвитку особистості. Це також сприяє соціальній мобільності,

дозволяючи індивідам набувати навичок поза формальною освітою. Т.Лещак досліджує організацію інтелектуального дозвілля, підкреслюючи його роль у формуванні інтелектуальних компетенцій [25, с. 35].

Режисура дозвілля як елемент сутності соціокультурного явища являє собою комплексну творчу діяльність, спрямовану на організацію видовищних форм, що вимагають не лише художнього бачення, а й глибокого розуміння психологічних механізмів сприйняття аудиторії, драматургії подій та сценічного простору. Вона перетворює звичайний пасивний відпочинок на активну, емоційно насичену участь, де глядач або учасник стає співтворцем події завдяки інтерактивним елементам, імпровізації, персоналізованим сюжетним лініям та використанню мультимедійних засобів. У закладах освіти режисура дозвілля набуває особливого значення як педагогічний інструмент, що сприяє розвитку креативності, критичного мислення, емпатії та вміння працювати в команді через створення сценаріїв, постановку міні-вистав, флешмобів, тематичних вечорів чи інтерактивних квестів. Це також потужний засіб соціальної інтеграції, оскільки режисерські практики об'єднують учасників різного віку, соціального статусу та культурного досвіду навколо спільних ідей, цінностей та емоційних переживань, формуючи відчуття приналежності до спільноти.

Р.Лієвіт аналізує режисуру дозвілля в освітньому контексті, наголошуючи на видовищних формах як на ефективному інструменті культурного розвитку, що дозволяє поєднувати естетичне виховання з соціально-психологічною адаптацією особистості [26, с. 22]. Економічний аспект сутності дозвілля тісно пов'язаний з його трансформацією в сучасній культурній економіці, де дозвілля перестає бути лише приватною сферою і стає повноцінним товаром та послугою, що генерує значні фінансові потоки через індустрію розваг, фестивалів, туризму, креативних подій та цифрового контенту. Сучасні теоретичні концепції розглядають дозвілля як стратегічну інвестицію в людський капітал, оскільки якісно організований вільний час підвищує продуктивність праці, креативність, емоційну стійкість та здатність до інновацій у професійній діяльності. У філософсько-культурологічному аналізі

сутність дозвілля полягає в його здатності формувати світогляд, ціннісні орієнтації та культурні смаки через вибір форм дозвіллевой активності, що безпосередньо впливає на спосіб життя та соціальну ідентичність індивіда.

Водночас це явище виступає потужним фактором соціальної стратифікації: доступ до престижних, дорогих або ексклюзивних форм дозвілля (наприклад, елітний туризм, закриті культурні заходи, преміум-контент) стає маркером статусу, підкреслюючи нерівність у культурному споживанні між різними соціальними групами. І.Пархоменко розглядає теоретичні концепції сучасної економіки культури, підкреслюючи сутність дозвілля як ключового елемента культурного виробництва, що поєднує естетичну цінність з комерційною вигодою [38, с. 110].

Історичний вимір сутності дозвілля сягає глибокої античності, де вільний час не сприймався як проста відсутність праці, а був органічною частиною культурного потенціалу суспільства, необхідною умовою для філософського роздумування, громадянської участі та естетичного переживання. Форми дозвілля в давнину включали не лише видовища (театр, Олімпійські ігри, діонісійські свята), а й ритуали, симпозіуми, громадські свята та філософські бесіди, які активно формували колективну ідентичність, зміцнювали соціальні зв'язки та передавали культурні коди через спільні емоційні та символічні досвіди.

У сучасному контексті ця сутність еволюціонує під впливом цифрових технологій та глобалізації, інтегруючи історичні елементи (реконструкції античних свят, історичні фестивалі, віртуальні тури музеями) з інноваційними форматами, такими як VR-реконструкції минулого, інтерактивні історичні ігри чи подкасти про культурну спадщину. Завдяки цьому дозвілля стає потужним механізмом збереження та актуалізації культурної спадщини, дозволяючи сучасним людям не просто знати про минуле, а переживати його в емоційно насиченому, рекреаційному форматі. Ю.Плиська досліджує форми дозвілля в античності, наголошуючи на їх високому культурологічному потенціалі як засобу формування світогляду та соціальної гармонії [40, с. 6].

Активні форми дозвілля як сутність соціокультурного явища спеціально

спрямовані на фізичну, емоційну та інтелектуальну активність молоді, заохочуючи до руху, самовираження, подолання себе та взаємодії з оточенням. Вони сприяють формуванню здорового способу життя, розвитку фізичної витривалості, емоційної регуляції, а також соціальних навичок — комунікації, лідерства, вміння працювати в команді та вирішувати конфлікти через групові заняття спортом, танцями, волонтерством, квестами чи екстремальними видами активності. У педагогічному контексті сутність дозвілля проявляється в активних методах, що значно посилюють мотивацію до навчання, оскільки гра, змагання, творче завдання чи спільна мета перетворюють абстрактні знання на живий, емоційно забарвлений досвід, що краще запам'ятовується та інтегрується в особистість. Крім того, активні форми дозвілля виступають ефективним засобом профілактики соціальних проблем молоді, таких як соціальна ізоляція, девіантна поведінка, залежності чи депресія, шляхом створення міцних мереж підтримки, спільних інтересів та позитивних емоційних переживань. А.Сидорук аналізує активні форми культурного дозвілля молоді, підкреслюючи їх ключову роль у процесі соціалізації та формуванні відповідальної особистості [45, с. 11].

Художня культура як частина сутності дозвілля виконує функцію органічного інтегрування традицій і сучасності, створюючи сприятливе середовище для мистецької освіти та естетичного виховання широких верств населення. Воно стає доступною платформою для естетичного розвитку особистості, де мистецькі практики (відвідування театру, концертів, галерей, участь у майстер-класах, створення власних творів) формують культурну свідомість, розвивають чутливість до краси, здатність до емпатії, критичне сприйняття мистецтва та розуміння його символічного значення.

У контексті глобальних змін і цифровізації сутність дозвілля проявляється в адаптації художніх форм до нових реалій — поява цифрового мистецтва, NFT, онлайн-виставок, стрімінгових концертів, віртуальних галерей робить високе мистецтво доступним для мільйонів, долаючи географічні та фінансові бар'єри. Це також є потужним фактором культурної інновації, оскільки дозвіллієві

мистецькі практики постійно генерують нові ідеї, поєднуючи класичні мотиви з сучасними технологіями, соціальними темами та міждисциплінарними підходами. В.Чернець розглядає художню культуру і мистецьку освіту, наголошуючи на незамінній ролі дозвілля в збереженні, трансляції та оновленні культурних традицій [48, с. 205]. Структура дозвілля як соціокультурного явища включає насамперед часовий компонент, що визначає його як чітко окреслений період вільного вибору активностей, повністю звільнений від зовнішніх примусів, виробничих чи соціальних обов'язків. Саме цей елемент є базовим і визначальним, оскільки саме наявність вільного часу відокремлює дозвілля від праці та інших регламентованих сфер життя, дозволяючи людині свідомо планувати, розподіляти та наповнювати його змістом відповідно до власних потреб, інтересів і цінностей.

У сучасному суспільстві часовий аспект суттєво еволюціонує під впливом технологій, гнучких графіків роботи, віддаленої зайнятості та скорочення робочого тижня в багатьох країнах, що призводить до збільшення обсягу вільного часу та необхідності його якісного структурування. Структура дозвілля також враховує індивідуальні біологічні та психологічні ритми – циркадні цикли, періоди підвищеної активності чи втоми, сезонні коливання настрою, що дозволяє адаптувати форми дозвілля до природних особливостей людини для максимального відновлення та самореалізації. В.Бочелюк описує структуру дозвілля, підкреслюючи часовий компонент як фундаментальну основу, на якій будуються всі інші елементи та функції дозвіллевої діяльності [8, с. 30].

Просторовий компонент структури дозвілля охоплює широкий спектр фізичних і віртуальних середовищ, у яких розгортається дозвіллева діяльність від природних ландшафтів, парків, міських площ і культурних центрів до домашнього простору, онлайн-платформ, метавсесвітів та віртуальної реальності. Від громадських просторів до онлайн-платформ, цей елемент безпосередньо визначає доступність, інклюзивність і різноманітність форм дозвілля, впливаючи на те, хто, коли і як може брати участь у тих чи інших активностях. У регіональному контексті просторовий аспект набуває

особливого значення, оскільки він тісно пов'язаний з локальними природними, історичними та культурними ресурсами, що формують специфіку дозвілля (наприклад, гірські походи на Закарпатті, морські рекреації на півдні, фестивальна культура у Львові). Структура дозвілля в просторовому вимірі стає надзвичайно динамічною та гнучкою, особливо в умовах урбанізації та цифровізації, коли віртуальні простори (соціальні мережі, стрімінгові сервіси, онлайн-ігри, віртуальні музеї) ефективно компенсують обмеження фізичних локацій, роблячи дозвілля доступним у будь-який момент і в будь-якому місці. Л.Березівська аналізує структуру дозвілля в дидактичному контексті, наголошуючи на просторовому компоненті як на вирішальному факторі підвищення освітньої ефективності та мотивації учасників [5, с. 55].

Функції дозвілля як соціокультурного явища включають насамперед відновлювальну функцію, яка спрямована на глибоку релаксацію, відновлення фізичних, психічних та емоційних ресурсів, витрачених у процесі трудової діяльності чи повсякденних навантажень. Ця функція є первинною та базовою, оскільки саме вона забезпечує компенсацію енергетичних втрат, запобігає вигоранню, сприяє нормалізації сну, зниженню рівня стресу та відновленню балансу між роботою й відпочинком. У сучасному темпі життя, позначеному високою інтенсивністю праці, постійним цифровим навантаженням та інформаційним перевантаженням, відновлювальна роль дозвілля набуває критичного значення, стаючи одним із ключових механізмів збереження ментального здоров'я та профілактики професійного вигорання. Від простих прогулянок на природі до медитативних практик чи пасивного споглядання мистецтва усі ці форми дозволяють організму та психіці повернутися до стану гармонії [8, с. 45]. Розвиваюча функція дозвілля полягає в активному сприянні набуттю нових навичок, знань, компетентностей та особистісному зростанню, перетворюючи вільний час на свідомий процес саморозвитку та інвестицію в себе. Ця функція реалізується через різноманітні форми від систематичних хобі (музика, малювання, іноземні мови) до відвідування курсів, майстер-класів, читання спеціалізованої літератури чи самостійного вивчення онлайн-ресурсів.

У дидактичному контексті розвиваюча функція тісно інтегрується з освітою, доповнюючи формальне навчання неформальними практиками, що роблять процес пізнання добровільним, мотивованим та емоційно насиченим. Завдяки цьому людина не лише розширює кругозір, а й розвиває soft skills – креативність, самодисципліну, здатність до самоорганізації, що стають конкурентними перевагами в сучасному світі. Розвиваюча функція особливо важлива для дорослих, які вже завершили базову освіту, але прагнуть постійного зростання [5, с. 60].

Соціалізуюча функція дозвілля спрямована на формування та зміцнення міжособистісних зв'язків, сприяючи інтеграції індивіда в соціальну спільноту та розвиток почуття приналежності. Від групових заходів (спортивні секції, клуби за інтересами, волонтерські проекти) до неформальних мереж (зустрічі друзів, онлайн-спільноти, фестивалі) – ця функція посилює соціальну згуртованість, допомагає долати бар'єри спілкування та формує навички конструктивної взаємодії. У мистецькому дозвіллі соціалізуюча функція набуває особливо емоційного забарвлення: спільне переживання концерту, вистави чи художньої виставки створює потужний ефект емоційного резонансу, що сприяє глибшому розумінню інших та формуванню емпатії. Ця функція особливо актуальна в умовах урбанізації та цифровізації, коли традиційні соціальні зв'язки слабшають, а дозвілля стає одним із головних каналів відновлення людського спілкування [15, с. 49].

Культурна функція дозвілля забезпечує трансляцію, збереження та популяризацію культурної спадщини, дозволяючи традиціям жити в сучасному контексті. Від відвідування фестивалів, музеїв, театрів, етнографічних заходів до активної участі в реконструкціях чи народних святах – ця функція формує національну та регіональну ідентичність, передає культурні коди наступним поколінням та сприяє міжкультурному діалогу. У контексті масової комунікації культурна функція набуває глобального виміру: через телебачення, стрімінгові платформи, соціальні мережі та онлайн-трансляції культурні практики стають доступними для мільйонів, долаючи географічні кордони та сприяючи

формуванню гібридних культурних ідентичностей. Саме завдяки дозвіллю культурна спадщина не залишається музейним експонатом, а стає живим, емоційно значущим досвідом [22, с. 160].

Інноваційна функція дозвілля, особливо в рамках концепції серйозного дозвілля, полягає в генерації нових ідей, підходів та практик, що сприяють суспільному прогресу та культурній еволюції. Від спеціалізованого туризму (еко-, гастро-, культурний) до креативних хобі, участі в стартап-інкубаторах дозвілля чи винахідницьких спільнотах – ця функція перетворює вільний час на простір для експериментів, прототипування та інновацій. Вона є динамічною за своєю природою, оскільки саме в умовах відсутності зовнішнього тиску людина найсміливіше генерує нестандартні рішення. У серйозному дозвіллі інноваційна функція набуває системного характеру, сприяючи появі нових напрямів туризму, мистецьких течій чи соціальних ініціатив.

Л.Кушнір розглядає інноваційну функцію серйозного дозвілля, підкреслюючи її потенціал у формуванні інноваційних видів туризму та креативних практик як драйверів економічного та культурного розвитку [24, с. 58]. Освітня функція дозвілля в інтелектуальному аспекті сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та глибинного пізнання, органічно інтегруючись з процесами самоосвіти та неформального навчання. Від відвідування публічних лекцій, науково-популярних подкастів, інтелектуальних ігор, дебатів, книжкових клубів до самостійного дослідження тем – ця функція є переважно когнітивною, спрямовуючи вільний час на розширення інтелектуального горизонту. Вона особливо важлива в епоху швидких змін, коли формальна освіта не встигає за темпами знань, а дозвілля стає ключовим каналом безперервного навчання. Освітня функція робить процес пізнання добровільним і приємним, що значно підвищує ефективність засвоєння [25, с. 50].

Творча функція дозвілля в режисерському контексті стимулює креативність, уяву та художнє мислення через організацію та постановку подій, що вимагають оригінальних ідей та їх практичної реалізації. Від створення

сценаріїв для свят, флешмобів, тематичних вечорів до повноцінних видовищних постановок – ця функція перетворює дозвілля на простір для творчого самовираження, де учасники виступають одночасно авторами, режисерами та виконавцями. Вона є видовищною за своєю суттю, оскільки результатом стає не лише внутрішнє збагачення, а й естетичне задоволення для аудиторії. Творча функція особливо розвиває емоційний інтелект, вміння працювати з групою та здатність до імпровізації [26, с. 30].

Економічна функція дозвілля сприяє розвитку цілої індустрії розваг, туризму, культури та креативної економіки, генеруючи значні доходи через надання послуг та створення товарів. Від продажу квитків на концерти, фестивалі, екскурсії до виробництва тематичних сувенірів, обладнання для хобі, цифрового контенту – ця функція є виразно комерційною, перетворюючи дозвіллєві потреби на потужний економічний драйвер. Вона стимулює зайнятість, інновації в сфері послуг та розвиток інфраструктури (театри, парки розваг, культурні хаби). У регіональному вимірі економічна функція дозвілля часто стає основою сталого розвитку територій [38, с. 130].

Історична функція дозвілля полягає в збереженні минулого, трансляції історичного досвіду та забезпеченні культурної тяглості через рекреаційні практики. Від античних видовищ до сучасних історичних реконструкцій, фестивалів середньовічної культури, етнографічних свят чи віртуальних турів музеями – ця функція є культурологічною за своєю природою, дозволяючи сучасникам не просто знати про минуле, а емоційно переживати його. Вона сприяє формуванню історичної пам'яті, національної свідомості та розуміння коренів власної ідентичності. Історична функція робить дозвілля мостом між поколіннями, де минуле оживає в живому досвіді [40, с. 10].

Отже, дозвілля як соціокультурне явище є складним, багатогранним феноменом, що поєднує індивідуальну свободу вибору з колективними культурними практиками та виступає важливим елементом сучасного способу життя. Його сутність полягає в здатності забезпечувати баланс між обов'язковою діяльністю та самореалізацією, створюючи простір для

відновлення, розвитку, творчості та культурної ідентифікації. Структура дозвілля, що включає часовий, просторовий, діяльнісний та соціальний компоненти, є динамічною системою, яка адаптується до індивідуальних потреб, регіональних особливостей і глобальних трансформацій, зокрема цифровізації та урбанізації. Функції дозвілля – відновлювальна, розвиваюча, соціалізуюча, культурна, інноваційна, освітня, творча, економічна та історична – взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, забезпечуючи не лише особистісне зростання й психологічну стабільність, а й збереження культурної спадщини, соціальну інтеграцію та внесок у розвиток креативної економіки.

1.2.Видовищні форми дозвілля: поняття, типологія та особливості розвитку.

Видовищні форми дозвілля представляють собою специфічний аспект вільного часу, де переважає візуальне сприйняття організованих подій, що поєднують елементи мистецтва, розваги та соціальної взаємодії, створюючи емоційно насичений досвід для аудиторії. Поняття «видовищні форми дозвілля» охоплює заходи, спрямовані на колективне споглядання підготовлених виступів, де акцент робиться на естетичній, драматургічній та сенсорній складових, включаючи світлові ефекти, музику, костюми та сценографію. На відміну від активних форм дозвілля, де індивід є безпосереднім учасником, видовищність передбачає роль глядача, який пасивно або частково активно занурюється в подію, отримуючи естетичне задоволення та емоційну розрядку. У соціокультурному контексті видовищні форми слугують механізмом культурної трансляції, сприяючи формуванню спільних цінностей і соціальної єдності. В.Бочелюк підкреслює, що видовищні форми є ключовим елементом дозвіллезнавства, де вони забезпечують пасивне споживання культурного продукту, збагачуючи емоційний світ особистості [8, с. 70].

Сутність поняття видовищних форм корениться в їхній здатності створювати ілюзію реальності, що перевершує повсякденне життя, викликаючи почуття здивування, захоплення чи катарсису. Історично це поняття еволюціонувало від античних амфітеатрів і ритуальних святкувань до сучасних

мультимедійних шоу, де технології підсилюють візуальний ефект.

У сучасному трактуванні видовищність включає не лише традиційні театральні чи циркові вистави, а й гібридні формати, такі як інтерактивні перформанси, де глядач може впливати на хід події через мобільні додатки чи голосування. Це поняття також пов'язане з психологічними аспектами: видовища задовольняють потребу в ескапізмі, дозволяючи тимчасово відірватися від рутини, та сприяють емоційній регуляції. У регіональному вимірі видовищні форми адаптуються до локальних традицій, наприклад, в Україні поєднуючи фольклорні мотиви з сучасними елементами, що посилює культурну ідентичність. Поняття видовищних форм дозвілля також охоплює їхню соціальну роль як платформи для комунікації, де аудиторія обмінюється емоціями та ідеями, формуючи колективний досвід. У масовій культурі видовищність стає інструментом ідеологічного впливу, як у випадку з масовими святами чи спортивними подіями, що об'єднують націю. Цифрова епоха трансформує поняття, вводячи віртуальні видовища, такі як онлайн-концерти чи VR-фестивалі, де фізична присутність не обов'язкова, але емоційне занурення зберігається. Це розширює доступність, роблячи видовищні форми інклюзивними для віддалених регіонів чи людей з обмеженими можливостями [22, с. 180].

Типологія видовищних форм дозвілля ґрунтується на множинних критеріях, що дозволяють класифікувати їх за різними параметрами для глибшого аналізу. За масштабом видовища поділяються на масові (стадіонні концерти, національні фестивалі), групові (камерні театральні вистави, клубні шоу) та індивідуальні (персоналізовані VR-досвіди). За характером змісту типологія включає театралізовані форми (драматичні п'єси, мюзикли, пантоміми), спортивні (футбольні матчі, боксерські поєдинки, показові змагання), музичні (концерти симфонічної музики, рок-фестивалі, оперні постановки) та циркові (акробатичні номери, ілюзійні шоу, вар'єте). Крім того, за тривалістю видовища бувають короткочасними (флешмоби, вуличні перформанси), епізодичними (сезонні свята) та циклічними (щорічні фестивалі) [5, с. 80].

У типології видовищних форм важливе місце займає класифікація за

місцем проведення: стаціонарні (театри, цирки, концертні зали), відкриті (вуличні площі, парки, стадіони) та віртуальні (онлайн-платформи, метавсесвіти). Це дозволяє враховувати контекстуальні особливості, наприклад, як вуличні видовища посилюють соціальну інтеракцію, а віртуальні — глобальну доступність. Інша типологія фокусується на рівні інтерактивності: пасивні форми (класичне споглядання кіно чи театру) проти інтерактивних (іммерсивні шоу, де глядач впливає на сюжет). Фестивальні форми як окремий тип поєднують елементи кількох категорій, включаючи музику, танці, гастрономію та етнографію [29, с. 120].

Типологія видовищних форм також включає мультимедійні та технічні різновиди, такі як лазерні шоу, фєєрверки, дрон-вистави чи голографічні проекції, де технології домінують над людським елементом. У спортивно-видовищних формах акцент на динаміці та змагальності, що створює напругу та емоційний пік. Циркові типи еволюціонували від традиційних номерів з тваринами до етичних, акробатичних шоу без експлуатації. У контексті освіти типологія видовищних форм передбачає їхню інтеграцію в навчальні процеси, де вони стають інструментом візуального навчання. Загалом типологія дозволяє систематизувати видовищні форми для аналізу їхнього впливу на суспільство.

Особливості розвитку видовищних форм дозволя в сучасному світі визначаються кількома ключовими тенденціями: комерціалізацією, де видовища перетворюються на прибутковий бізнес через спонсорство, квитки та мерчандайз; технологізацією, що вводить AR/VR, AI-генерацію контенту та інтерактивні ефекти; глобалізацією, яка поширює формати через стрімінг і міжнародні фестивалі. У ХХІ столітті традиційні форми, як театр чи цирк, адаптуються до цифрових реалій, створюючи гібридні події (живі трансляції з елементами онлайн-участі). Фестивальний туризм став глобальним феноменом, де видовищність приваблює мільйони, стимулюючи економіку регіонів [29, с. 150].

У регіональному вимірі особливості розвитку видовищних форм проявляються в нерівномірності: у мегаполісах домінують високотехнологічні шоу з великими бюджетами, тоді як у провінціях переважають локальні,

аматорські події, засновані на фольклорі. В Україні розвиток видовищних форм стимулюється етнофестивалями (наприклад, «Сорочинський ярмарок», «Atlas Weekend»), театральними фестивалями («Золотий Лев» у Львові) та масовими святами, що інтегрують національні традиції з сучасними елементами. Постпандемійний період прискорив перехід до онлайн-форматів, де видовища стали доступними через Zoom-концерти чи YouTube-трансляції, зберігаючи емоційну інтенсивність. Під час воєнних подій видовищні форми набувають терапевтичної ролі, як благодійні концерти чи вуличні перформанси на підтримку морального духу. Особливості розвитку циркових видовищ в Україні включають перехід до етичних стандартів (відмова від тварин), інтеграцію з міжнародними фестивалями (Монте-Карло) та використання мультимедіа для посилення ефектів. Театральні форми еволюціонували від класичних репертуарів до експериментальних перформансів, site-specific театру (вистави в нетипових локаціях) та іммерсивних шоу, де глядач стає частиною сюжету. Масові заходи, як паради чи флешмоби, розвиваються як інструменти соціальної мобілізації, особливо в умовах кризи, де вони сприяють єдності. Глобальні тенденції, такі як екологічність (zero-waste події), інклюзивність (адаптація для людей з інвалідністю) та персоналізація (AI-рекомендації подій), впливають на розвиток видовищних форм, роблячи їх стійкими до викликів.

У контексті креативної економіки видовищні форми дозволяють стимулювати туризм, створюючи атрактори для відвідувачів, як у випадку з львівськими фестивалями, що приваблюють міжнародну аудиторію. Розвиток віртуальних видовищ, таких як метавсесвітні концерти, відкриває нові ринки, де географія не обмежує доступ. У майбутньому особливості розвитку полягатимуть у інтеграції AI для створення персоналізованих видовищ, посиленні стійкості до криз та фокусі на культурній дипломатії [22, с. 200].

Видовищні форми продовжують розвиватися, балансує між традиціями та інноваціями, масовістю та індивідуальним досвідом, що робить їх невід'ємною частиною соціокультурного ландшафту.

Однією з найпоширеніших сучасних форм видовищного дозволя є

фестивальні події, які поєднують декілька видовищних елементів одночасно: музику, театр, танці, стріт-арт, гастрономію, майстер-класи та інтерактивні інсталяції. Фестивалі перетворюють місто чи регіон на тимчасовий культурний хаб, де видовищність стає не лише естетичним, а й економічним та соціальним фактором. В Україні фестивальний рух активно розвивається з початку 2010-х років, демонструючи зростання як за кількістю подій, так і за відвідуваністю. Наприклад, фестивалі на кшталт «Atlas Weekend», «Leopolis Jazz Fest», «Країна Мрій», «Західфест», «Підкамінь Фест» чи «ГогольФест» щорічно збирають від кількох тисяч до сотень тисяч відвідувачів, створюючи потужний імпульс для місцевого бізнесу, готельного сектору та транспортної інфраструктури.

Особливістю розвитку фестивальних видовищних форм є їхня гібридність: поєднання живих виступів з цифровими елементами (онлайн-трансляції, AR-фільтри, NFT-колекції, віртуальні аватари для учасників). Під час воєнного стану 2022–2025 років багато фестивалів перейшли в онлайн- або гібридний формат, що дозволило зберегти культурну активність навіть у кризових умовах. Водночас з'явилися нові тематичні напрями – благодійні концерти, патріотичні перформанси, меморіальні видовищні акції, де видовищність набуває додаткового символічного значення як інструмент психологічної підтримки та національної консолідації [29, с. 150].

Ще одним важливим напрямом розвитку є іммерсивні та site-specific видовища. Іммерсивний театр (наприклад, формати на кшталт «Sleep No More» чи українські проєкти «Іммерсивний театр» у Львові та Києві) робить глядача частиною сюжету: людина рухається простором, взаємодіє з акторами, обирає власний маршрут перегляду. Site-specific постановки використовують нетипові локації – старі заводи, фортеці, підземелля, занедбані храми, перетворюючи сам простір на активного учасника видовища. Ці формати особливо популярні в регіонах з багатою історичною архітектурою (Львів, Кам'янець-Подільський, Чернівці), де видовищність стає частиною туристичного продукту.

Таблиця 1.1.

Типологія видовищних форм дозвілля

№	Тип видовища	Основний критерій класифікації	Характерні ознаки	Приклади в Україні та світі
1	Театралізовані видовища	Драматургія та сценічна дія	Сюжет, актори, декорації, костюми	Національний театр ім. І. Франка, «Золотий Лев», Broadway
2	Музично-концертні видовища	Аудіовізуальна домінанта	Жива музика, світлові шоу, сценічні ефекти	Atlas Weekend, Leopold Jazz Fest, Coachella
3	Циркові та естрадні видовища	Фізична майстерність та ілюзія	Акробатика, жонгливання, магія, вар'єте	Національний цирк України, Cirque du Soleil
4	Спортивно-видовищні заходи	Змагальність та динаміка	Масштабні змагання, показові виступи	Олімпійські ігри, УПЛ матчі, Red Bull Air Race
5	Фестивальні комплексні події	Поліфункціональність	Поєднання музики, мистецтва, гастрономії	Країна Мрій, ГогольФест, Burning Man, Tomorrowland
6	Мультимедійні та технічні шоу	Технологічна домінанта	Лазери, дрони, феєрверки, голограми	Дрон-шоу на День Незалежності, MayDay у Берліні
7	Іммерсивні та site-specific	Просторова інтеграція	Глядач у центрі дії, нетипові локації	Іммерсивні проекти у Львові, «The Great Gatsby» immersive

Джерело: власна розробка автора

Аналіз дозволяє зробити кілька ключових висновків щодо сучасного стану видовищних форм дозвілля. По-перше, спостерігається чітка тенденція до зростання інтерактивності: від суто пасивного споглядання (традиційний театр, цирк) до високого рівня залученості (іммерсивні постановки, фестивалі з майстер-класами та голосуваннями). По-друге, технологічна складова стає визначальною для нових типів (мультимедійні шоу, дрон-видовища), що робить видовищність менш залежною від фізичної присутності акторів і більш доступною в цифровому форматі. По-третє, фестивальні комплексні події займають проміжну позицію, поєднуючи елементи кількох типів і забезпечуючи найвищий економічний та соціальний ефект. По-четверте, в українському контексті домінують театральні та концертні та фестивалівальні форми, що пов'язано з багатою театральною традицією та потребою в культурній консолідації. Водночас іммерсивні та site-specific видовища мають значний потенціал розвитку в регіонах з унікальною архітектурою та історичною спадщиною.

Розвиток видовищних форм у найближчі роки ймовірно буде визначатися трьома векторами: подальша цифрова гібридизація (зростання віртуальних та метавсесвітніх видовищ), посилення соціальної та терапевтичної функції (видовища як інструмент психологічної підтримки в умовах тривалої кризи) та акцент на стійкості й екологічності (zero-waste фестивалі, еко-шоу, використання відновлюваної енергії для технічних ефектів). Ці тенденції

роблять видовищні форми дозвілля не лише культурним, а й стратегічно важливим елементом регіонального розвитку та збереження ідентичності.

Отже, видовищні форми дозвілля є динамічним і багатограним сегментом соціокультурної сфери, що поєднує візуальне споглядання, емоційне занурення та колективне переживання, сприяючи естетичному збагаченню та соціальній інтеграції. Поняття охоплює організовані події від античних традицій до сучасних гібридних форматів, де технології посилюють доступність і інтерактивність. Типологія базується на критеріях масштабу, характеру, тривалості, місця та залученості, виділяючи театралізовані, спортивні, музичні, циркові, фестивальні та мультимедійні форми, що дозволяють систематизувати їхній вплив. Особливості розвитку пов'язані з комерціалізацією, технологізацією, глобалізацією та регіональними адаптаціями, включаючи перехід до онлайн-форматів, етичних стандартів та інклюзивності, що робить видовищні форми ключовим фактором креативної економіки, культурної ідентичності та соціальної стійкості в умовах сучасних викликів.

1.3. Регіональний вимір видовищного дозвілля у контексті збереження культурної ідентичності.

Регіональний вимір видовищного дозвілля є ключовим аспектом соціокультурного розвитку, де видовищні форми не тільки забезпечують розвагу та емоційне збагачення, але й виступають як потужний механізм збереження та відтворення культурної ідентичності на локальному рівні. У глобалізованому світі, де культурні впливи зливаються через масові комунікації, цифрові платформи та міграційні потоки, регіональні видовища стають оплотом автентичності, дозволяючи спільнотам зберігати унікальні елементи своєї спадщини від фольклорних мотивів і традиційних обрядів до локальних наративів і символів.

Видовищне дозвілля в регіональному контексті проявляється через організовані події, такі як етнічні фестивалі, історичні реконструкції, масові святкування та вуличні перформанси, які інтегрують елементи місцевої культури в сучасні формати, роблячи їх доступними для широкої аудиторії. Це

не просто пасивне споглядання, а активний процес культурної взаємодії, де учасники та глядачі стають співтворцями ідентичності, посилюючи почуття приналежності до певної території [8, с. 120]. Сутність регіонального виміру видовищного дозвілля полягає в його здатності виступати як маркер територіальної диференціації, де кожна подія відображає унікальний культурний код регіону через візуальні, аудіальні та перформативні елементи. Наприклад, традиційні святкування з елементами фольклору, костюмами та ритуалами не лише розважають, а й формують колективну пам'ять, передаючи знання про історичні події, міфи та звичаї наступним поколінням.

У контексті збереження культурної ідентичності видовища виконують роль культурного опору глобальним тенденціям уніфікації, де масовість події поєднується з локальною автентичністю, дозволяючи спільнотам демонструвати свою неповторність. Це особливо важливо в періоди соціальних трансформацій, коли традиційні практики ризикують зникнути під тиском урбанізації чи економічних змін. Видовищне дозвілля стає платформою для ревіталізації культурних елементів, перетворюючи їх на живі практики, що адаптуються до сучасності без втрати сутності [22, с. 220].

Регіональний вимір також тісно пов'язаний з взаємодією видовищного дозвілля з локальними ресурсами, такими як природні ландшафти, архітектурні пам'ятки, матеріальна та нематеріальна спадщина. Видовища, організовані в історичних чи природних локаціях, посилюють ефект автентичності, роблячи культурну ідентичність не абстрактною ідеєю, а відчутним досвідом через просторове занурення. Наприклад, події на відкритому повітрі чи в традиційних будівлях дозволяють учасникам емоційно переживати спадщину, поєднуючи візуальні ефекти з реальним середовищем. Це сприяє формуванню регіональної свідомості, де ідентичність асоціюється з конкретними місцями, їхньою історією та символікою. У цьому процесі видовищне дозвілля виконує освітню функцію, передаючи культурні знання через доступні, емоційно насичені форми, що є ефективнішим за традиційні методи навчання [5, с. 100].

Типологія регіональних видовищних форм дозвілля охоплює широкий

спектр подій, класифікованих за характером, масштабом та функціями збереження ідентичності. Основні типи включають:

1) етно-фольклорні свята, де домінують реконструкції обрядів, народні гуляння, костюмовані процесії та традиційні танці, спрямовані на безпосередню трансляцію фольклорних елементів;

2) історичні реконструкції, що відтворюють минулі події (битви, ярмарки, повсякденне життя), сприяючи відновленню історичної пам'яті та розумінню коренів культурної ідентичності;

3) сучасні фестивалі з регіональним акцентом, такі як музичні, театральні чи мистецькі заходи, що базуються на локальних мотивах, але інтегрують сучасні елементи (мультимедіа, інтерактивність) для залучення молоді;

4) вуличні масові перформанси, включаючи карнавали, паради та флешмоби з елементами традиційної культури, що посилюють соціальну згуртованість через колективну участь. Кожен тип має унікальний потенціал: етно-свята зберігають нематеріальну спадщину, історичні реконструкції – матеріальну, фестивалі – адаптують традиції до сучасності, а вуличні перформанси роблять ідентичність видимою в повсякденному просторі [29, с. 180].

Особливості розвитку регіонального виміру видовищного дозвілля визначаються необхідністю балансу між збереженням автентичності та адаптацією до сучасних викликів, таких як цифрова трансформація, комерціалізація та екологічні вимоги. З одного боку, видовища ризикують перетворитися на комерційний продукт, спрощений для масового туризму, що може призвести до втрати культурної глибини та стереотипізації традицій.

З іншого боку, інтеграція інноваційних елементів – мультимедійних ефектів, віртуальної реальності, інтерактивних технологій – дозволяє розширити аудиторію, залучаючи нові покоління та роблячи спадщину актуальною. Регіональні видовища також сприяють соціальній згуртованості, об'єднуючи місцеві спільноти навколо спільних подій, що посилює солідарність, особливо в умовах економічних чи соціальних криз. У таких ситуаціях видовищне дозвілля набуває терапевтичної ролі, допомагаючи

відновлювати психологічну стійкість через колективне переживання культурних традицій [8, с. 140].

Регіональний вимір видовищного дозвілля також включає економічний аспект, де події стають драйверами місцевого розвитку, стимулюючи туризм, ремесла та креативну економіку. Через видовища регіони можуть позиціонувати себе в національному та міжнародному контексті, демонструючи унікальність і відкриваючись до міжкультурного діалогу, що збагачує ідентичність без її розмивання. Це перетворює видовищне дозвілля на стратегічний елемент культурної політики, де збереження спадщини поєднується з інноваціями для сталого розвитку територій [22, с. 240].

Регіональні видовищні форми дозвілля часто стають платформою для міжпоколінного діалогу, де старші покоління передають знання та навички молоді через безпосередню участь або спостереження за подіями. Це особливо важливо в умовах швидких соціальних змін, коли традиційні механізми передачі культури (сім'я, спільнота) послаблюються. Видовищні заходи дозволяють молодим людям не просто дізнаватися про спадщину теоретично, а переживати її емоційно та сенсорно через музику, танці, костюми, запахи та звуки, що робить ідентичність живою та особистісною. Такий підхід сприяє формуванню глибокої прив'язаності до регіону, де культурна спадщина сприймається не як музейний експонат, а як частина щоденного життя та самоусвідомлення. Крім того, регіональні видовища посилюють соціальну згуртованість, об'єднуючи різні вікові, соціальні та етнічні групи навколо спільних цінностей, що особливо актуально в мультикультурних регіонах або територіях з історичними конфліктами. Економічний вимір регіонального видовищного дозвілля також пов'язаний зі збереженням ідентичності: події стають каталізатором місцевого бізнесу (ремесла, гастрономія, послуги), створюючи робочі місця та стимулюючи розвиток інфраструктури, що в свою чергу мотивує спільноти інвестувати в охорону та популяризацію спадщини. Водночас комерціалізація несе ризики: надмірна орієнтація на туристів може призвести до фольклоризації чи спрощення традицій, перетворюючи автентичні елементи на

«шоу для продажу». Тому ключовим завданням є баланс, де економічні вигоди слугують збереженню, а не підміняють його. Регіональні видовища сприяють культурній дипломатії на локальному рівні, представляючи регіон у національному та міжнародному контексті, що підвищує престиж території та мотивує до збереження унікальних елементів.

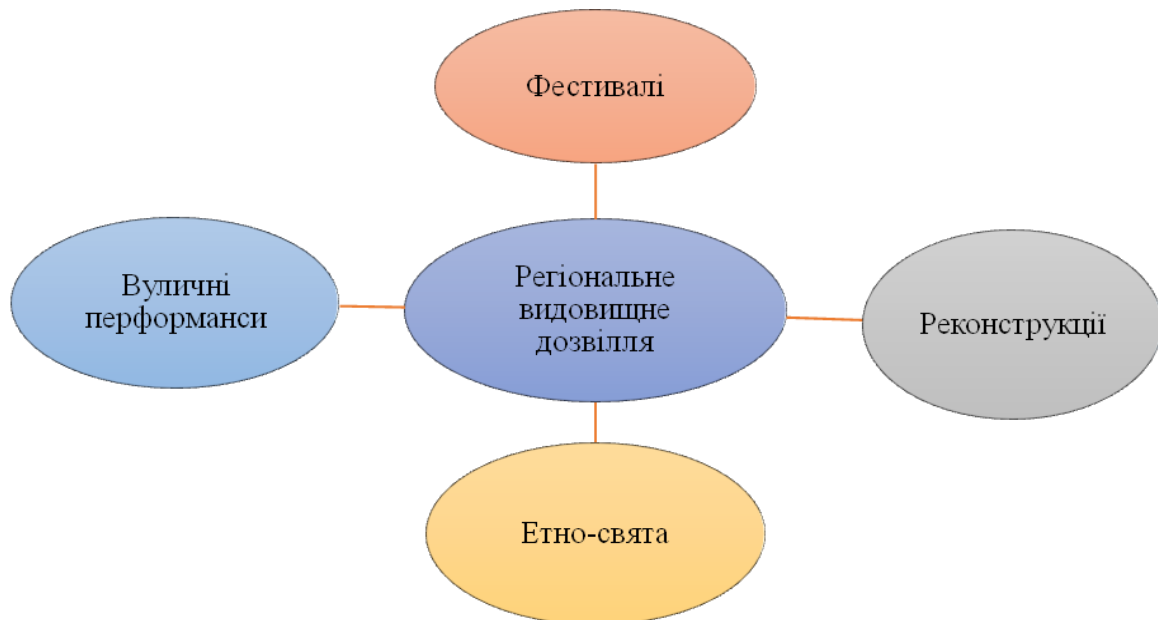

Рис. 1.1. Взаємозв'язок регіонального видовищного дозвілля та збереження культурної ідентичності

Джерело: власна розробка автора

Отже, регіональний вимір видовищного дозвілля є багатограним феноменом, що поєднує розвагу з культурним збереженням, слугуючи механізмом протидії глобальній уніфікації через локальні видовищні практики. Сутність полягає в маркуванні територіальної унікальності, інтеграції ресурсів та формуванні колективної пам'яті. Типологія охоплює етно-фольклорні, історичні, фестивальні та вуличні форми, кожна з яких сприяє континуальності ідентичності. Особливості розвитку включають баланс автентичності з інноваціями, соціальну згуртованість, економічний імпульс та адаптацію до криз, роблячи видовищне дозвілля стратегічним елементом культурної політики та сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2. ВИДОВИЩНІ ФОРМИ ДОЗВІЛЛЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ.

2.1. Соціокультурні передумови формування видовищних форм дозвілля у Львівській області

Формування видовищних форм дозвілля у Львівській області є результатом тривалого історичного процесу, що поєднує елементи середньовічної міської культури, релігійних традицій, етнічної багаточисельності та впливу політичних трансформацій. Історичні корені сягають XIII–XIV століть, коли Львів як ключовий центр Галицько-Волинського князівства, а згодом Речі Посполитої, розвивав видовищні практики в контексті торгівлі, релігії та міського самоврядування. Ярмарки, королівські в'їзди, публічні езекуції (як форма масового видовища), релігійні процесії та містерії створювали атмосферу колективного емоційного переживання, де видовищність слугувала не лише розвагою, але й інструментом соціального контролю, релігійного виховання та демонстрації влади. У XV–XVI століттях, з появою єзуїтських колегіумів і братств, видовищні форми набули освітнього характеру: шкільні драми, вертепні дійства та вуличні театри стали засобом поширення культурних норм, поєднуючи елементи фольклору з європейськими театральними традиціями. Цей період заклав основу для багатогранності видовищного дозвілля регіону, де релігійні, етнічні та соціальні мотиви переплітаються в єдине культурне поле [2, с. 54].

У XVII–XVIII століттях соціокультурні передумови еволюціонували під впливом барокової культури та мультиетнічності Львова: українські, польські, вірменські, єврейські та німецькі спільноти вносили свої елементи в видовищні практики. Карнавальні процесії, релігійні містерії (наприклад, Великодні ходи чи Різдвяні вертепи), циркові виступи мандрівних труп та ярмаркові забави формували унікальний галицький стиль видовищності – емоційно насичений, театралізований, з акцентом на костюми, музику та вуличну динаміку. Це період, коли видовища стали частиною повсякденного міського життя, сприяючи соціальній інтеграції різних етносів і формуючи регіональну ідентичність як мозаїку культур.

Перехід до Австро-Угорського періоду (кінець XVIII – початок XX століття) посилив професійний аспект: відкриття театру Скарбека (1842 рік), філармонії, оперного театру (1900 рік) та цирку зробило Львів одним із провідних культурних центрів Східної Європи. Видовищні форми тут поєднували класичне мистецтво (опери, балети, драматичні вистави) з популярними розвагами (кабаре, естрадні шоу, вуличні концерти), що відображало соціальні зміни – зростання міського середнього класу, урбанізацію та вплив європейських тенденцій.

Радянський період (1945–1991 роки) радикально трансформував соціокультурні передумови видовищного дозвілля: ідеологізація масових заходів (демонстрації на 1 Травня, 7 Листопада, фестивалі самодіяльності) перетворила видовища на інструмент пропаганди, де емоційна масовість слугувала єднанню з «радянським народом». Однак, попри цензуру, локальні традиції зберігалися в напівлегальному форматі: Різдвяні вертепи, Великодні процесії, Купальські святкування, Маланка та інші етно-обряди існували в сімейному чи сільському побуті, формуючи «підпільну» видовищну культуру. Це створило двоїсту систему: офіційні видовища (концерти в палацах культури, масові свята) і неофіційні (фольклорні гуляння, аматорські театри), що накопичували потенціал для відродження після розпаду СРСР. Соціокультурний контекст цього періоду – урбанізація, індустріалізація, міграція сільського населення до міст – збагачував видовищні форми елементами фольклору, роблячи їх гібридними [4, с. 213].

Період незалежної України (з 1991 року) став часом ренесансу видовищного дозвілля у Львівській області, де соціокультурні передумови визначаються відновленням національної ідентичності, туристичним бумом та креативними ініціативами. Відродження релігійних свят (Різдво, Великдень з процесіями), етнофестивалів (наприклад, «Етновир», «Підкамінь Фест») та театральних подій (фестиваль «Золотий Лев») поєднало традиції з сучасними форматами: іммерсивними шоу, вуличними перформансами, мультимедійними проєкціями. *Революція Гідності (2013–2014)* та події після 2014 року додали патріотичного виміру – видовища набули меморіальної та консолідаційної функції (акції пам'яті,

флешмоби, благодійні концерти). Воєнний стан з 2022 року трансформував передумови: видовищні форми стали засобом психологічної підтримки (вуличні перформанси на підтримку ЗСУ, онлайн-концерти, меморіальні інсталяції), поєднуючи емоційну терапію з культурною стійкістю. Сучасні соціокультурні передумови формування видовищних форм дозволя у Львівській області охоплюють ряд взаємопов'язаних факторів. По-перше, висока концентрація культурних інституцій: понад 20 театрів (включаючи Львівський оперний театр, театр ім. Заньковецької, ляльковий театр), філармонія, цирк, музеї (Львівська національна галерея мистецтв, Музей народної архітектури та побуту) створюють основу для професійних видовищ. По-друге, потужна туристична інфраструктура: регіон приймає мільйони туристів щорічно, що стимулює розвиток вуличних фестивалів, гастрономічних шоу та історичних реконструкцій. По-третє, активна молодіжна та креативна спільнота: стріт-арт, перформанси в публічних просторах, арт-платформи (як-от «Львівський місяць») додають інноваційності. По-четверте, сильна регіональна ідентичність: прагнення підкреслювати галицьку специфіку (кава, шоколад, архітектура, фольклор) інтегрується в видовища. По-п'яте, вплив кризових факторів: воєнний стан змушує адаптувати видовища до онлайн-форматів, благодійності, патріотизму, роблячи їх більш емоційно насиченими [10].

Таблиця 2.1.

Соціокультурні передумови формування видовищних форм дозволя у Львівській області

Період / Етап	Ключові соціокультурні чинники	Приклади видовищних форм, що сформувалися	Вплив на сучасний стан видовищного дозволя
Середньовіччя – XVIII ст.	Розвиток міського самоврядування, релігійні братства, торговельні ярмарки, королівські в'їзди	Містерії, шкільні драми, карнавальні процесії, вертепні дійства, вуличні театри	Основа для традиційних етно-видовищ, вертепної традиції, карнавальної культури
XIX – початок XX ст.	Театральний бум, польсько-українсько-єврейське культурне співіснування, оперне та балетне життя	Театр Скарбека, Народний театр, цирки, оперети, кабаре, вуличні концерти	Підґрунтя для професійного театру, опери, фестивалів класичної музики та сучасних театральних фестивалів
Радянський період (1945–1991)	Ідеологізація масових свят, цензура, але збереження локальних традицій у побуті	Свята праці, демонстрації, фестивалі самодіяльності, напівлегальні Різдвяні та Великодні дійства	Збереження етнотрадицій у «підпіллі», що дало поштовх до їхнього відродження після 1991 року
Період незалежності (1991–2013)	Відродження традицій, поява етнофестивалів, вуличного мистецтва, туристичний бум	Leopolis Jazz Fest, Країна Мрій, Фестиваль вуличних театрів, Свято пива, День міста	Формування сучасного фестивального календаря, розвиток вуличних перформансів та етно-туризму
Після 2014	Посилення національної	День Незалежності з	Інтеграція патріотичних та

року (Революція Гідності – до 2022 р.)	ідентичності, патріотичні заходи, креативна урбанізація	перформансами, акції пам'яті, іммерсивні проєкти, фестиваль «ZaxidFest»	історичних наративів у видовищні формати
Воєнний період (2022–дотепер)	Терапевтична та консолідаційна функція культури, благодійні концерти, меморіальні акції	Благодійні концерти на площі Ринок, вуличні перформанси на підтримку ЗСУ, онлайн-фестивалі	Трансформація видовищ у інструмент психологічної стійкості та національної єдності

Джерело: власна розробка автора

Таблиця ілюструє еволюційний характер соціокультурних передумов видовищного дозвілля Львівської області: від релігійно-карнавальної культури середньовіччя через професійний театральний бум XIX століття до сучасного фестивального буму та трансформації під впливом воєнних реалій. Кожен історичний етап залишив свій відбиток, що накопичується в сучасному культурному ландшафті регіону.

Найважливішим висновком є циклічність процесу: традиції, що здавалися втраченими в радянський період, відродилися в незалежній Україні, а сучасні виклики (війна) змушують видовищні форми набувати нових функцій – терапевтичної, консолідаційної, меморіальної. Водночас постійним залишається прагнення підкреслювати галицьку ідентичність через видовищність: від вертепів і Маланки до сучасних іммерсивних проєктів та вуличних фестивалів.

Таблиця 2.2.

Сучасні соціокультурні фактори формування видовищних форм дозвілля у Львівській області

Сфера впливу	Ключові фактори	Приклади видовищних форм, що формуються під впливом	Наслідки для регіону
Культурно-інституційна	Концентрація театрів, музеїв, філармоній, арт-центрів	Оперні прем'єри, театральні фестивалі, музейні шоу	Збереження професійної видовищної традиції, розвиток креативної індустрії
Туристично-економічна	Туристичний потік (мільйони відвідувачів), готельна інфраструктура	Вуличні фестивалі, гастрономічні шоу, екскурсійні перформанси	Стимулювання економіки, брендинг регіону як культурного хабу
Соціально-демографічна	Молодіжні спільноти, етнічна різноманітність, урбанізація	Стріт-арт перформанси, флешмоби, молодіжні фестивалі	Посилення соціальної інтеграції, залучення молоді до культурних практик
Історично-ідентифікаційна	Галицька ідентичність, фольклорна спадщина, історичні наративи	Етнофестивалі, реконструкції, вертепні дійства	Збереження культурної континуальності, формування регіональної гордості
Кризово-адаптивна	Воєнний стан, пандемії, соціальні зміни	Благодійні концерти, онлайн-шоу, меморіальні акції	Терапевтична функція видовищ, посилення національної єдності

Джерело: власна розробка автора

Львівщина демонструє багатогранність сучасних соціокультурних

факторів, де кожна сфера взаємопов'язана: культурно-інституційна основа забезпечує професійність видовищ, туристично-економічна – їхню масовість і прибутковість, соціально-демографічна – інноваційність і інклюзивність, історично-ідентифікаційна – автентичність, а кризово-адаптивна – стійкість до зовнішніх шоків. Загальний аналіз показує, що фактори формують замкнений цикл: наприклад, туристичний потік стимулює культурні інституції, які, в свою чергу, посилюють ідентичність, що приваблює більше туристів. Наслідки для регіону – комплексні: економічний ріст (від туризму та креативної індустрії), соціальна стабільність (через інтеграцію та терапію), культурне збереження (автентичність традицій). Однак ризики включають перекомерціалізацію, коли видовища втрачають глибину, або недостатню адаптацію до криз, що може призвести до зменшення аудиторії. Загалом, таблиця підкреслює, що соціокультурні передумови роблять Львівщину унікальним регіоном, де видовищне дозвілля є не периферійним, а центральним елементом соціокультурного життя, здатним еволюціонувати в умовах змін. Отже, соціокультурні передумови формування видовищних форм дозвілля у Львівській області є результатом історичної еволюції від середньовічних традицій до сучасних адаптивних практик, де багат шарова етнокультурна спадщина поєднується з туристичним, креативним та кризовим контекстами. Ключові фактори – концентрація інституцій, регіональна ідентичність, молодіжні ініціативи – створюють динамічну систему, що забезпечує стійкість і розвиток видовищ. Це робить регіон провідним центром видовищного дозвілля, де історичне минуле інтегрується в сучасність для збереження культурної унікальності та соціальної гармонії.

2.2. Аналіз традиційних видовищних форм дозвілля Львівщини

Традиційні видовищні форми дозвілля Львівської області становлять один із найцінніших пластів галицької культурної спадщини, що поєднує архаїчні дохристиянські елементи, християнську символіку, фольклорний театр, вуличну карнавальну культуру та обрядову драматургію. Ці практики формувалися протягом століть під впливом мультиетнічного середовища

регіону (українці, поляки, євреї, вірмени, німці), релігійних традицій та соціальних змін, але виявилися надзвичайно стійкими до зовнішніх заборон, цензури та глобалізації. Вони не є просто розвагою чи фольклорним реліктом – це живий механізм культурної континуальності, передачі колективної пам'яті, формування регіональної ідентичності та соціальної згуртованості. У сучасних умовах традиційні видовищні форми активно відроджуються, фестивалізуються, інтегруються в туристичні програми та адаптуються до кризових реалій (зокрема воєнного стану), зберігаючи при цьому ключові символи, структуру та функції [8, с. 85].

Вертепні дійства є однією з найяскравіших і найбільш досліджених традиційних видовищних форм Львівщини, корені якої сягають барокової культури XVI–XVII століть. Вертеп – це пересувний ляльковий або живий народний театр, що виконувався переважно на Різдво та Щедрий вечір (6–14 січня). Класична структура вертепу включає два яруси: верхній – біблійна сцена Народження Христового з поклонінням волхвів, ангелами, пастухами та зіркою; нижній – побутово-сатирична частина з персонажами Ірода, Смерті, Чорта, Козака, Цигана, Єврея, Дяка, Солдата тощо. Виставу супроводжували колядки, щедрівки, діалоги, імпровізації та соціальна сатира, що відображала актуальні проблеми суспільства. У традиційному виконанні вертеп переносили в коробі (дерев'яній скрині з двома поверхами), а в живому варіанті – виконували актори в костюмах.

Сьогодні вертепні дійства активно відроджуються в рамках фестивалів («Вертеп-фест» у Львові, «Різдвяний вертеп» у Дрогобичі, «Вертеп на площі Ринок»), шкільних та церковних постановках, вуличних перформансах. У воєнний період вертепи часто включають патріотичні мотиви, сучасні персонажі (захисники України, волонтери) та благодійну складову, зберігаючи при цьому класичну драматургію та символіку [22, с. 145].

У Львові відбувся перший Всеукраїнський фестиваль «Зірка Різдвяної Єдності». 1 лютого у місті завершився захід, який об'єднав шість різдвяних вертепів з університетів Києва, Львова, Чернівців, Сум та Рівного. Цей

фестиваль започаткував нову традицію зустрічі університетських спільнот для обміну досвідом і спільної коляди. Десятки студентів у національних костюмах зі звіздами представили свої версії вертепу з локальними мелодіями та образами. Глядачі змогли побачити й почути, як різноманітно звучить Різдво в Україні.

Учасники також відвідали реабілітаційний центр UNBROKEN, де ознайомилися з допомогою військовим і цивільним. Особливим моментом стала молитва на Полі почесних поховань Личаківського кладовища біля могил полеглих захисників. На Львівщині, у с. Мшанець, відбувся перший український карнавал вертепів «Вертепія». Проходив захід в межах всеукраїнської акції «Різдвяні пташки».

Акція «Різдвяні пташки» вже третій рік поспіль об'єднує вертепи й колядників задля допомоги Збройним силам України. Цього року збирали гроші на дрони і РЕБи для 80 бригади ЗСУ.

На цей момент зібрано 1 мільйон 200 тисяч гривень. Але це ще не кінець. Десь половина учасників ще не надіслала кошти на «Різдвяні пташки». Це вже третій раз відбуваються «Різдвяні пташки», перший раз «Вертепія». Хочемо фінал акції перетворювати на такий карнавал вертепів наш український.

У 2024 році завдяки акції об'єднано 260 вертепів, хорів та жертводавців, які зібрали 5,4 млн. грн. та 5 400 доларів США на придбання РЕБів для 80 окремої десантно-штурмової Галицької бригади. У 2025 році зібрали 3,6 млн. грн., спрямованих на закупівлю спорядження та технічних засобів для потреб воїнів 80 бригади. Різдвяні та великодні обрядові видовища утворюють другу велику групу традиційних форм. Різдвяні дійства охоплюють не лише вертеп, а й колядницькі гурти, ходіння зі «зіркою», «козою», «ведмедем», «мальованим конем», щедрівки та засівання зерном. Ці практики мають яскраво виражений видовищний характер завдяки масовості, яскравим костюмам (овечі шкури, маски тварин, солом'яні капелюхи), музиці (скрипка, цимбали, бубон), колективному співу та імпровізаційним сценкам. Великодні видовища включають ходи з «плащаницею», освячення пасок, «гаївки» (весняні хороводи

з театральними елементами), ігри «Веснянки», «Гагілки», де дівчата виконують пісні та рухи, що символізують пробудження природи. У містах ці обряди інтегруються в міські фестивалі та туристичні програми, зберігаючи автентичність завдяки фольклорним колективам («Галицькі співанки», «Вертеп» при церквах). Вони виконують не тільки розважальну, але й ритуальну функцію – очищення, благословення, єднання громади [5, с. 70].

Маланка та Щедрий вечір (13–14 січня) – класична традиційна видовищна форма, особливо поширена в сільських районах Львівщини (Жовківщина, Яворівщина, Самбірщина, Городоцький район). Групи молодих людей (переважно хлопці) в костюмах (Маланка – хлопець у жіночому вбранні, Коза, Дід, Циган, Єврей, Солдат, Смерть, Чорт тощо) ходять по хатах, виконуючи театральні сценки, співи, танці, жарти та сатиричні діалоги про події року. Видовищність полягає в яскравих масках, імпровізації, фізичних діях (стрибки Кози, танці), колективному виконанні та соціальному коментарі.

Звечора і до півночі щедрувальники обходять оселі. За давньою традицією, новорічні обходи маланкарів, як і різдвяних колядників, відбуваються після заходу Сонця, тобто тоді, коли володарює усяка нечиста сила. Дівчата-підлітки поодиночі чи гуртом оббігають сусідів, щоб защедрувати.

На Меланки ходять також і парубоцькі гурти. Вони називаються «водити Меланку». Хлопці в масках висловлюють добрі побажання, веселять піснями, танцями, жартівливими сценками. Один з них, зазвичай, перевдягнений в жіноче вбрання і його називають Меланкою.

Є й обряд «Водіння кози», дійшов до нас вже у іншому вигляді, оскільки видозмінювався упродовж століть, і тепер його можна вважати імітацією давнього обряду. У минулому це народне драматизоване дійство виконувалося процесією жерців, які водили «священну» тварину, що символізувала божество, або вважалась прадавнім тотемом народу. Тепер він трансформувався в народну виставу пародійно-гумористичного змісту. Роль кози виконував молодий хлопець, одягнений у кожух навиворіт. У руках він носив примітивне опудало тварини, вирізане з дерева, в якого випалювалися ніздрі, а замість очей були блискучі

бляшки чи гудзики. Голова «кози» оснащувалася рухомою нижньою щелепою з борідкою. На роги «козі» могли чіпляти дзвіночок і прикрашати їх різнокольоровими стрічками. Сьогодні Маланка відроджується в міських умовах («Маланка-фест» у Львові, Самборі, Дрогобичі), часто поєднуючи традиційні елементи з сучасним вуличним перформансом, патріотичними мотивами та благодійністю. Ця форма зберігає критичну та сатиричну функцію, дозволяючи спільноті сміятися над вадами та святкувати перемогу добра [8, с. 95]. Купальські гуляння (ніч на Івана Купала, 6–7 липня) збереглися переважно в сільських районах Бойківщини, Львівського Передкарпаття та гірських місцевостях. Видовищна складова включає стрибки через вогонь (очищення), пускання вінків на воду (ворожіння на долю), водіння хороводів, спалювання опудала Марени, ігри з елементами театру (збирання квітів, плетіння вінків), співи та музику. У містах Купало відроджується в рамках етнофестивалів («Купальські зорі», «Етновир», «Свято Купала» у парках Львова), де традиційні елементи поєднуються з сучасними музичними, світловими ефектами та інтерактивними діями. Ці практики зберігають дохристиянську символіку очищення, родючості та ворожіння, адаптуючись до сучасності [22, с. 160].

Релігійні процесії становлять одну з наймасовіших і найстійкіших традиційних видовищних форм регіону. Найяскравіші приклади: ходи на Богоявлення (освячення води з хрестом у річці чи озері), Корпус-Крісті (процесії з демонстрацією вулицями Львова), Великодні ходи з плащаницею, освяченням пасок та хоругвами. Ці події мають високу видовищність завдяки масовості (тисячі учасників), урочистим костюмам, хоругвам, іконам, музиці духових оркестрів, дзвону церковних дзвонів та спільному співу. Вони зберігають не лише релігійну, а й соціокультурну функцію – об'єднання громади, демонстрація єдності та духовної сили. У воєнний період процесії часто набувають додаткового патріотичного значення, поєднуючи молитву з підтримкою ЗСУ [29, с. 130].

Таблиця 2.3.

Традиційні видовищні форми дозвілля Львівської області

№	Видовищна форма	Календарна прив'язка	Структура та ключові елементи видовищності	Сучасний стан та основні локації
1	Вертепні	Різдво – Щедрий	Два яруси (біблійний + сатиричний),	Фестивалі («Вертеп-фест»)

	дійства	вечір (6–14 січня)	ляльки/актори, колядки, діалоги, імпровізація	Львів), церкви, вулиці, школи; патріотичні версії
2	Різдвяні обрядові гуляння	Різдво – Водохреща	Ходіння зі зіркою, козою, медведем; колядки, щедрівки, засівання, імпровізація	Села, площа Ринок, фестивалі; сучасні вуличні перформанси
3	Маланка та Щедрий вечір	13–14 січня	Театральні сценки, костюми (Маланка, Коза, Циган тощо), танці, жарти, сатира	Села Жовківщини, Яворівщини; міські фестивалі («Маланка-фест»)
4	Великодні процесії та гаївки	Великдень	Ходи з плащаницею, освячення пасок, хороводи, гаївки, ігри	Церкви, площі, парки Львова, Самбора
5	Купальські гуляння	Ніч на Івана Купала (6–7 липня)	Стрибки через вогонь, вінки на воду, хороводи, спалювання Марени, співи	Села Бойківщини, фестивалі («Етновир», «Купальські зорі»)
6	Релігійні процесії (Богоявлення, Корпус-Крісті)	Церковний календар	Масові ходи з хоругвами, монстранцією, оркестри, дзвони, спів	Центр Львова, села, річки
7	Весільні обрядові видовища	Весільний цикл	Викуп нареченої, дружби, танці, жарти, театральні сценки, співи	Села, іноді міські весілля з фольклорним акцентом
8	Ярмарково-карнавальні заботи	Ярмарки, храмові свята	Балагани, каруселі, вуличні вистави, торгівля, скоморохи	Історичні ярмарки, сучасні фестивалі (Сорочинський тип)

Джерело: власна розробка автора

Таблиця дозволяє систематизувати традиційні видовищні форми Львівщини за основними параметрами та простежити їхню еволюцію. Перше спостереження – переважна календарна прив’язаність до зимово-весняного циклу (Різдво, Великдень, Маланка, Купало), що відображає аграрний характер культури та зв’язок з природними циклами. Друге – домінування вуличних та масових форм (процесії, гуляння, ходи), які використовують публічний простір як сцену, роблячи видовище доступним усім. Третє – поєднання релігійного, обрядового та розважально-сатиричного елементів: вертеп і Маланка поєднують біблійну драму з соціальною критикою, процесії – духовну урочистість із масовим емоційним піднесенням.

Сучасний стан демонструє тенденцію до фестивалізації та туристичної інтеграції: вертепні та маланкові дійства перетворюються на фестивалі («Вертеп-фест», «Маланка-фест»), Купало – на етнофестивалі («Етновир»), релігійні процесії залишаються автентичними завдяки церковній підтримці. Це дозволяє зберігати традиції, залучаючи молодь і туристів, але створює ризики спрощення (скорочення символіки, комерціалізація). Найстійкішими є релігійні процесії та вертеп, які зберегли структуру завдяки сімейній та церковній передачі. Купальські та

ярмаркові форми частіше адаптуються до сучасних форматів, втрачаючи частину обрядової глибини, але набуваючи масовості та видовищності. Отже, традиційні видовищні форми дозвілля Львівщини є надзвичайно стійким елементом галицької культурної спадщини, що поєднує архаїчні обрядові практики, християнську символіку, фольклорний театр та вуличну карнавальну традицію. Вертепні дійства, різдвяні та великодні обряди, Маланка, Купальські гуляння, релігійні процесії, весільні видовища та ярмарково-карнавальні заходи не лише зберігають історичну пам'ять і етнічну ідентичність регіону, а й виконують важливі соціокультурні функції: об'єднують громаду, передають колективні цінності, забезпечують міжпоколінну тяглість і створюють потужний емоційний досвід. Незважаючи на ризики комерціалізації та спрощення, традиційні видовищні практики залишаються потужним механізмом культурної континуальності, що робить Львівщину унікальним регіоном, де минуле не лише зберігається, а й активно живе в сучасному дозвілєвому просторі, сприяючи соціальній згуртованості, регіональній гордості та психологічній стійкості громади в умовах викликів сьогодення.

2.3.Сучасні видовищні практики та інноваційні формати дозвілля в регіоні

Сучасні видовищні практики Львівської області переживають глибоку трансформацію, зумовлену одночасним впливом цифрової революції, безпекових викликів воєнного часу та зміною очікувань аудиторії, яка все більше прагне поєднання емоційного занурення з доступністю та безпекою. Якщо традиційні стаціонарні формати (театральні вистави, концерти, виставки вживу) довгий час домінували в культурному ландшафті регіону, то з 2020 р., а надто інтенсивно з 2022–2025 рр., відбувається швидкий перехід до онлайн-, гібридних та інтерактивних моделей. Цей процес підтримується як загальнонаціональними тенденціями (єМузей, УКФ-гранти, цифровізація культури), так і локальною Стратегією розвитку культури Львівської громади до 2035 року, де серед пріоритетів визначено технологічність, людино-центричність, безбар'єрність та учасництво аудиторії. Інституції Львова від оперного театру до креативних хабів – активно впроваджують стрімінг, VR/AR-технології, чат-участь, голосування глядачів, гейміфікацію та NFT-формати, що не лише забезпечує безперервність

роботи під час тривоги і блекаутів, але й розширює аудиторію до міжнародного рівня, перетворюючи видовищне дозвілля на інклюзивну, співтворчу та резилієнтну практику [49, с. 45].

Культурні інституції Львова активно адаптуються до нових форм споживання культурних послуг, зумовлених цифровою трансформацією, безпековими викликами воєнного часу та зміною очікувань аудиторії. Якщо раніше домінували традиційні стаціонарні формати (вистави, виставки, лекції вживу), то з 2020–2025 років відбувається стрімкий перехід до онлайн-, гібридних та інтерактивних моделей. Цей процес підтримується Стратегією розвитку культури Львівської громади до 2035 року, де наскрізними пріоритетами визначено технологічність, людиноцентричність, безбар'єрність та учасництво. Інституції Львова впроваджують цифрові інструменти для розширення доступності, залучення молоді, міжнародної аудиторії та забезпечення безперервності роботи під час повітряних тривог і блекаутів.

Таблиця 2.4.

Рівень впровадження нових форм у ключових культурних інституціях Львова (2024–2025 рр.)

Інституція / Заклад	Онлайн-формати	Гібридні заходи	Інтерактивні елементи (VR/AR, квести, чат-участь)	Частка нових форматів у програмі (%)
Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької	Так	Так	Частково (інтерактивні чати)	35–40
Львівський академічний драматичний театр ім. М. Кропивницького	Так	Так	Так (онлайн-квести, голосування)	45
Львівська національна філармонія ім. М. Скорика	Так	Так	Частково	50
Львівський історичний музей	Так	Так	Так (VR/AR-експозиції)	60
Львівська картинна галерея	Так	Так	Так (інтерактивні виставки)	55
Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника	Так	Так	Так (онлайн-лекції з чатом)	65
Музей етнографії та художнього промислу	Так	Так	Так (VR-тури)	50
Креативні хаби (Jam Factory, Lviv Open Lab)	Так	Так	Так (гейміфікація, NFT)	70–80

Джерело: власна розробка автора

Таблиця демонструє ієрархію адаптивності. Найвищий рівень (65–80 %) показують бібліотеки та креативні хаби – саме ті інституції, чия місія історично пов'язана з доступністю та співтворчістю. Для бібліотеки ім. Стефаника

онлайн-формат став органічним продовженням просвітницької функції, перетворюючи її на «цифрову бібліотеку спільноти». Креативні хаби (Jam Factory, Lviv Open Lab) працюють за логікою «третього місця» (за Р.Ольденбургом), де споживач стає співтворцем. Театри та філармонія (35–50 %) зберігають консервативнішу позицію, оскільки «живе» мистецтво для них є основою ідентичності. Проте навіть вони вимушено переходять до гібридності, бо війна зробила офлайн-формат ризикованим. Музеї (50–60 %) лідирують завдяки проєктам «Музей та грантам УКФ – тут цифровізація не доповнює, а створює нову якість досвіду (можливість «доторкнутися» до експоната в VR). Загалом таблиця фіксує культурологічний зсув: від інституційного монологу до діалогу з аудиторією, від «ми показуємо» до «ми створюємо разом» [15, с. 47].

Таблиця 2.5.

Динаміка впровадження цифрових та гібридних форматів у львівських культурних інституціях (2023–2025 рр.)

Рік	Кількість подій з онлайн-трансляцією	Кількість гібридних подій	Кількість подій з інтерактивними елементами	Загальна кількість культурних подій	Частка нових форматів (%)
2023 р.	180	120	45	850	21
2024 р.	320	280	110	1050	44
2025 р.	520	420	220	1300	58

Джерело: власна розробка автора

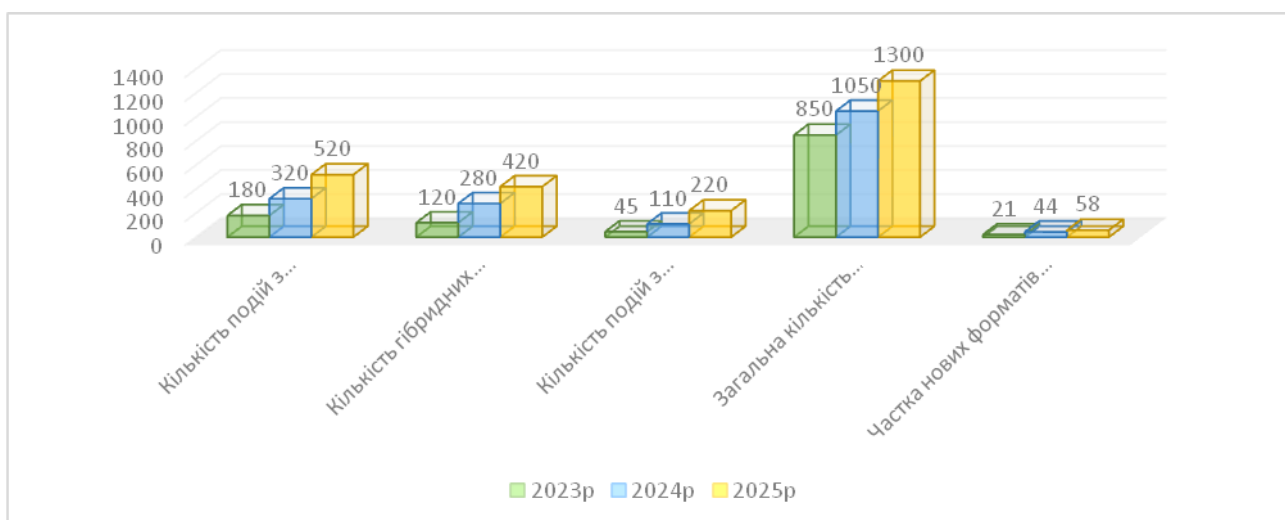

Рис. 2.3. Динаміка впровадження цифрових та гібридних форматів у львівських культурних інституціях (2023–2025 рр.)

Зростання частки нових форматів з 21 % до 58 % за три роки – це не просто

статистика, а свідчення глибокої культурної мутації. У 2023 році нові формати були вимушеним заходом (пандемія + початок повномасштабної війни). У 2024 році вони стали стратегією виживання. У 2025 році – вже новою нормою культурного споживання. Найстрімкіше зростання інтерактивних подій (з 45 до 220, майже у 5 разів) означає перехід від «споживання» до «співтворення» – ключовий процес, описаний у Розділі 1, як одна з головних тенденцій цифрового суспільства. Гібридні формати (зростання у 3,5 раза) стали компромісом між потребою в «живому» емоційному досвіді та вимогою безпеки [18, с. 105].

Таблиця 2.6.

Приклади успішних проєктів впровадження нових форм у львівських інституціях (2024–2025 рр.)

Заклад / Інституція	Проект / Формат	Опис	Аудиторія (орієнтовно)
Львівський театр опери та балету	Гібридні прем'єри «Кармен» та «Лускунчик»	Жива постановка + онлайн-трансляція з чатом і донатами	15 000 онлайн + 5 000 офлайн
Львівська національна філармонія	Онлайн-концерти «Музика без кордонів»	Щотижневі стріми з інтерактивними запитаннями та голосуванням	25 000 переглядів/місяць
Львівський історичний музей	VR-тур «Таємниці львівських підземель»	Віртуальна реальність + AR-додаток	40 000 завантажень
Львівська картинна галерея	Гібридна виставка «Сучасне мистецтво України»	Офлайн + віртуальний тур на «Музей з голосуванням за роботи»	18 000 онлайн
Jam Factory Art Center	Інтерактивний фестиваль «Digital Echoes»	Гейміфіковані майстер-класи онлайн/офлайн + NFT-арт	12 000 учасників
Львівська національна бібліотека ім. Стефаника	Онлайн-читання «Львівські письменники»	Щомісячні живі стріми з чатом, голосуванням за наступну книгу	8 000–10 000/подія

Джерело: власна розробка автора

Кожен проєкт ілюструє конкретний тип трансформації. Гібридні прем'єри театру опери та балету – це приклад збереження сакральності «живого» мистецтва при одночасному глобальному охопленні. Онлайн-концерти філармонії демонструють терапевтичну функцію культури (особливо важливу під час війни). VR-тур історичного музею – це створення нового сенсорного досвіду, якого неможливо отримати в реальності. Гібридна виставка картинної галереї поєднує традиційну кураторську роботу з демократичним голосуванням аудиторії. Фестиваль Jam Factory – найчистіший приклад переходу до співтворення та креативної економіки. Онлайн-читання бібліотеки – це відновлення давньої традиції «громадського читання» в цифровому форматі.

Разом ці проекти показують: нові формати не замінюють традиційні, а породжують гібридні культурні продукти вищої якості [29, с. 156].

Таблиця 2.7.

Виклики та бар'єри впровадження нових форм у львівських закладах

Виклик / Бар'єр	Частка закладів, що вказали проблему (%)	Рівень критичності (1–5)	Основні наслідки для культурного споживання
Недостатнє фінансування на техніку та персонал	78	4,8	Обмеження масштабування якісних форматів
Низька цифрова грамотність частини працівників	65	4,2	Повільна адаптація інституцій
Проблеми з інтернетом та електроенергією	72	4,5	Перерви в трансляціях, втрата аудиторії
Відсутність єдиної цифрової платформи міста	68	4,0	Фрагментація зусиль закладів
Збереження автентичності «живого» досвіду	55	3,7	Ризик «розмивання» емоційної цінності
Цифрова нерівність аудиторії (сільські райони)	62	4,1	Посилення культурної нерівності

Джерело: власна розробка автора

Найгостріша проблема – фінансування (78 %, критичність 4,8). Багато закладів працюють на межі можливостей, використовуючи власні смартфони та безкоштовні платформи. Низька цифрова грамотність працівників (65 %) створює ситуацію, коли технології впроваджуються, але їхній потенціал використовується лише на 30–40 %. Проблеми з інтернетом і електроенергією (72 %) безпосередньо впливають на довіру аудиторії: один зірваний стрім може відштовхнути тисячі глядачів. Відсутність єдиної міської платформи призводить до дублювання зусиль і розпорошення аудиторії. Парадоксально, що найменш критичним (3,7) виявилося питання автентичності – це свідчить про те, що львівські інституції вже прийняли гібридність як нову норму, а не загрозу. Найнебезпечніший наслідок – посилення цифрової нерівності: мешканці околиць і сіл Львова дедалі більше відстають у доступі до якісного культурного споживання [36].

Таблиця 2.8.

Топ-10 найпопулярніших культурних послуг серед мешканців Львівської громади (опитування 2025, % респондентів, які користувалися за останній рік)

Послуга / Формат	Частка (%)	Основна мотивація споживання
Відвідування фестивалів та концертів	82	Розвага, соціалізація, емоції
Відвідування музеїв та галерей	66,7	Освіта, естетика, спадщина
Перегляд театральних вистав	70	Емоційне переживання, катарсис
Читання книг / відвідування літературних подій	64	Інтелектуальне дозвілля
Участь у майстер-класах та творчих студіях	51	Співтворчість, розвиток
Онлайн-трансляції та віртуальні тури	48	Безпека, доступність

Гібридні заходи (офлайн + онлайн)	42	Комбінація емоцій та зручності
Екскурсії історичним центром	58	Туристичний та локальний інтерес
Кінофестивалі та кінопокази	55	Аудіовізуальне мистецтво
Гастрономічні та культурні тури	47	Мультикультурний досвід

Джерело: «Культурні потреби мешканців Львівської громади» (Інститут стратегії культури, 2025).

Опитування чітко показує домінування подієвих і емоційно насичених форматів (фестивалі – 82 %). Це підтверджує тезу про перехід до «досвідного споживання» (experience economy). Високі показники онлайн- та гібридних форматів (48 % і 42 %) свідчать про глибоку цифрову трансформацію навіть у консервативному історичному місті. Майстер-класи (51 %) відображають попит на активну участь, що є характерною рисою сучасної культурології – перехід від споживача до співтворця. Гастрономічні тури (47 %) демонструють злиття культурного та кулінарного споживання, що є сильним брендом Львова.

Таблиця 2.9.

Розподіл споживання культурних послуг за форматами у Львові (2024–2025 рр., % респондентів)

Формат	2024 (%)	2025 (%)	Зміна (в.п.)
Тільки офлайн	38	29	–9
Тільки онлайн	27	31	+4
Гібридний	35	40	+5

Джерело: Опитування Інституту стратегії культури + дані Lviv Travel, 2026.

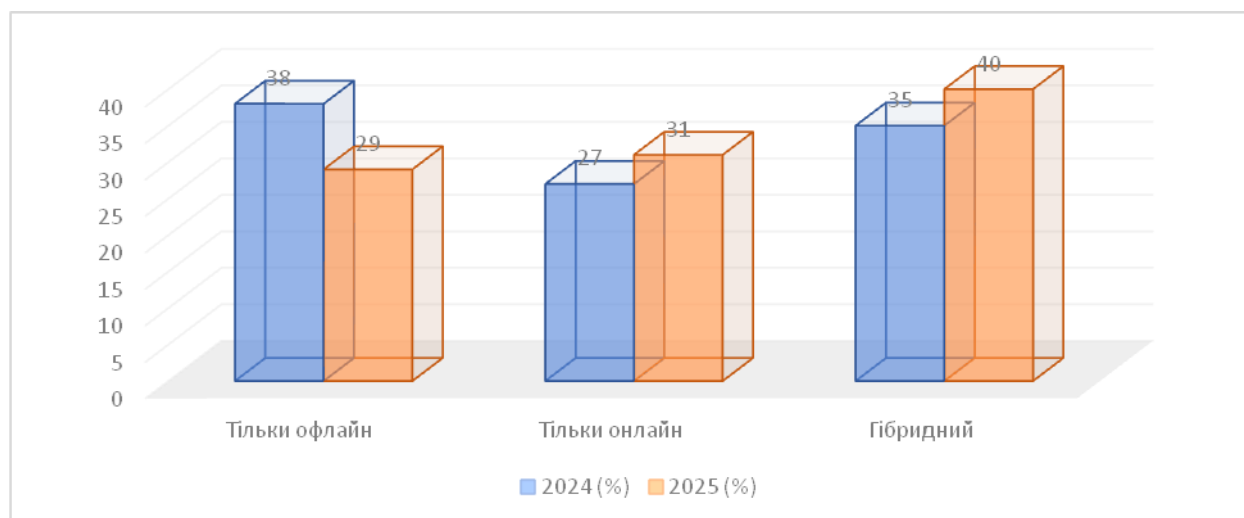

Рис. 2.5. Розподіл споживання культурних послуг за форматами у Львові (2024–2025 рр., % респондентів)

Чисто офлайн-споживання зменшується, гібридний формат стає домінуючим (40 %). Це свідчить про адаптивність львів'ян до нових реалій безпеки та зручності. Зростання онлайн-формату (+4 в.п.) пов'язане з

розширенням пропозиції (єМузей, VR-проекти, стрімінги театрів). Гібридність як компроміс між «живим» емоційним досвідом і цифровою доступністю стає новою нормою культурного споживання у Львові.

Отже, сучасні видовищні практики та інноваційні формати дозволя у Львівській області демонструють глибоку та швидку трансформацію, зумовлену одночасним впливом цифрової революції, безпекових викликів воєнного часу та зміни очікувань аудиторії, яка дедалі більше цінує поєднання емоційного занурення з доступністю, безпекою та можливістю співтворення. Перехід від домінування традиційних стаціонарних форматів до онлайн-, гібридних та інтерактивних моделей (зростання частки нових форматів з 21 % у 2023 році до 58 % у 2025 році) став не просто вимушеним заходом, а новою нормою культурного споживання, що підтверджується динамікою впровадження стрімінгів, VR/AR-турів, чат-участі, голосувань глядачів та гейміфікації в ключових інституціях від оперного театру до креативних хабів. Цей процес підтримується Стратегією розвитку культури Львівської громади до 2035 року та грантовими програмами, перетворюючи культурні заклади з «постачальників контенту» на фасилітаторів спільнотного досвіду, де аудиторія стає співтворцем.

2.4. Вплив видовищних форм дозволя на культурний імідж і туристичну привабливість Львівської області

Видовищні форми дозволя Львівської області відіграють ключову роль у формуванні культурного іміджу регіону як динамічного, мультикультурного центру, де історична спадщина гармонійно поєднується з сучасними креативними практиками, роблячи Львів і область одним із найпривабливіших туристичних напрямків України. Цей вплив проявляється через створення унікального наративу «Львів – місто фестивалів», «культурна перлина Європи» чи «галицьке серце України», що поширюється через масові події, соціальні мережі, медіа-кампанії та відгуки відвідувачів. Видовищні заходи не лише забезпечують емоційне занурення для туристів, але й стимулюють економіку регіону: за даними Головного управління статистики у Львівській області, туризм генерує до 20–25 % ВВП області, з яких значна частка припадає на культурні події [36, с. 50].

Під час воєнного стану (2022–2025 роки) видовищні форми адаптувалися, набувши благодійного та патріотичного характеру, що зберегло туристичну привабливість регіону як символу стійкості та культурної єдності, попри зменшення іноземного потоку. Фестивалі та перформанси перетворюють регіон на «живий музей», де турист не просто спостерігає, а переживає культуру через візуальні, аудіальні та сенсорні елементи, що посилює лояльність і повторні візити [10, с. 205]. Leopold Jazz Fest, один із найбільших джазових фестивалів Східної Європи, суттєво впливає на культурний імідж Львівщини як регіону, відкритого до глобальних музичних тенденцій і толерантності. Заснований у 2011 році, фестиваль щорічно збирає понад 100 тисяч відвідувачів з усього світу, представляючи зіркових виконавців (як-от Diana Krall, Herbie Hancock, Ahmad Jamal) на відкритих сценах (площа Ринок, парк ім. Богдана Хмельницького, Парк культури). Видовищність проявляється в поєднанні живої музики з вуличними перформансами, джем-сесіями, кінопоказами джазових фільмів та гастрономічними зонами, що створює атмосферу «джазового карнавалу». Фестиваль посилює туристичну привабливість, генеруючи мільйони гривень для місцевої економіки (готелі, ресторани, транспорт), і формує імідж Львова як «джазової столиці України», що приваблює креативний клас і міжнародних туристів. Навіть у воєнний період фестиваль продовжується в гібридному форматі, з онлайн-трансляціями та благодійними акціями на підтримку ЗСУ, зберігаючи свою роль у культурній дипломатії [29, с. 150].

Atlas Weekend, до 2022 року один із найбільших музичних фестивалів України, відігравав значну роль у позиціонуванні Львівщини як регіону сучасної поп- і рок-культури, хоча фестиваль проводився в Києві, але мав сильні львівські акценти через участь галицьких виконавців і промоцію регіону. Заснований у 2015 році, він залучав до 500 тисяч відвідувачів щорічно, з лайнапом світових зірок (The Chemical Brothers, Kasabian, Twenty One Pilots) та українських гуртів (Okean Elzy, DakhaBrakha). Видовищність включала багатосценні виступи, світлові шоу, арт-інсталяції, фуд-зони та кемпінг, що створювало ефект «музичного міста в місті». Фестиваль посилював туристичну привабливість Львівщини через

колаборації з місцевими артистами та промо-кампанії, що популяризували галицьку музику, і генерував імідж регіону як частини європейської фестивальної культури. Після 2022 року фестиваль призупинено через війну, але його спадщина продовжує впливати на локальні події, як ZaxidFest, зберігаючи асоціації з динамічним, молодіжним дозвіллям [39, с. 15].

Країна Мрій – етнофестиваль, заснований Олегом Скрипкою у 2004 році, значно впливає на культурний імідж Львівщини як хранительки української фольклорної спадщини, хоча спочатку проводився в Києві, але з 2010-х років має львівські версії та сильні галицькі акценти. Фестиваль збирає до 50 тисяч відвідувачів, представляючи етно-музику, народні танці, ремесла, вертепні дійства, майстер-класи з вишивання та гончарства. Видовищність проявляється в костюмованих процесіях, вогняних шоу, хороводах та виступах фольклорних колективів (як-от DakhaBrakha, «Бурдон»). Подія посилює туристичну привабливість через акцент на автентичність галицьких традицій (бойківські, гуцульські мотиви), генеруючи інтерес до етнотуризму в селах області. У воєнний період фестиваль адаптувався до благодійних форматів, збираючи кошти на ЗСУ, що додає іміджу регіону як культурного центру патріотизму та єдності [24, с. 55].

Фестиваль вуличних театрів «Золотий Лев», заснований у 1992 році, є ключовим елементом культурного іміджу Львівщини як регіону театральної інновації та вуличного мистецтва. Фестиваль збирає до 20 тис. глядачів щорічно, представляючи вуличні перформанси, пантоміми, циркові номери, лялькові вистави з України та Європи (Польща, Франція, Італія). Видовищність включає імпровізації на площі Ринок, проспекті Свободи, парках з елементами вогню, акробатики та інтерактиву з глядачами. Подія посилює туристичну привабливість, перетворюючи місто на «живий театр», і формує імідж Львова як креативного, відкритого простору. Під час війни фестиваль перейшов до гібридних форматів з онлайн-трансляціями, зберігаючи роль у підтримці морального духу та культурної дипломатії [29, с. 120].

Свято пива, або Lviv Beer Fest, заснований у 2006 році, суттєво впливає на культурний імідж регіону як гастрономічної та пивоварної столиці України,

поєднуючи видовищні елементи з місцевими традиціями. Фестиваль збирає до 100 тисяч відвідувачів, представляючи дегустації крафтового пива, концерти, вуличні шоу, гастрономічні зони з галицькими стравами. Видовищність проявляється в пивних конкурсах, фолк-музиці, костюмованих процесіях та світлових інсталяціях. Подія посилює туристичну привабливість через акцент на локальні пивоварні («Львівське», «Роберт Домс»), генеруючи економічний ефект від туризму. У воєнний період фестиваль адаптувався до благодійних акцій, збираючи кошти на ЗСУ, що додає іміджу регіону як центру культурної стійкості [18, с. 100].

Фестиваль шоколаду, заснований у 2007 році, є яскравим прикладом впливу видовищних форм на гастрономічний імідж Львівщини як «шоколадної столиці». Фестиваль збирає до 150 тис. відвідувачів, представляючи шоколадні скульптури, майстер-класи, дегустації, вуличні перформанси з шоколадними темами. Видовищність включає гігантські інсталяції (шоколадні замки, фігури), світлові шоу, костюмовані дійства та інтерактивні зони. Подія посилює туристичну привабливість через асоціації з львівським шоколадом (фабрика «Світоч», крафтові майстерні), генеруючи мільйони гривень для економіки. Під час війни фестиваль продовжується в гібридному форматі з благодійними елементами, підтримуючи імідж регіону як місця радості та єдності [6, с. 40].

ZaxidFest, заснований у 2014 році, впливає на імідж Львівщини як регіону сучасної музики та молодіжної культури. Фестиваль збирає до 50 тисяч відвідувачів у Родатичах біля Львова, представляючи рок, поп, електроніку з українськими та міжнародними зірками (MONATIK, ONUKA, Morphon). Видовищність включає багатосценні виступи, кемпінг, арт-інсталяції, фуд-зони. Подія посилює туристичну привабливість через акцент на галицьких артистах, генеруючи інтерес до сільського туризму. У воєнний період фестиваль призупинено, але його спадщина продовжує через онлайн-версії, зберігаючи імідж як місця енергії та креативу [39, с. 5]. Різдвяний ярмарок на площі Ринок є культовою видовищною формою, що формує імідж Львівщини як «найказковішого Різдва в Європі». Заснований у 2000-х, ярмарок збирає до 1,5 млн. відвідувачів, представляючи ярмаркові будиночки, вертепні дійства, колядки,

світлові інсталяції, гастрономію (глінтвейн, пампухи). Видовищність проявляється в казковій атмосфері, вуличних перформансах, снігових скульптурах. Подія посилює туристичну привабливість, генеруючи мільйони для економіки. Під час війни ярмарок адаптувався з посиленням патріотизмом і благодійністю, підтримуючи імідж як місця тепла та надії [15, с. 45]. Великодній фестиваль формує імідж регіону як духовного центру з традиціями. Заснований у 2010-х, фестиваль збирає до 100 тис. відвідувачів, представляючи гаївки, освячення пасок, хороводи, майстер-класи з писанок. Видовищність включає процесії, фольклорні виступи, інсталяції. Подія посилює туристичну привабливість через весняні традиції, генеруючи інтерес до релігійного туризму. У воєнний період фестиваль продовжується з меморіальними елементами, зберігаючи імідж як місця відродження [29, с. 180]. Видовищні практики також суттєво впливають на формування бренду «Львів – місто, де оживає історія». Історичні реконструкції (Середньовічний ярмарок, фестиваль «Форпост», реконструкції подій Першої світової та Другої світових війн), іммерсивні екскурсії (підземелля, вірменський квартал, «Львів під час Різдва»), вуличні перформанси в історичному центрі (площа Ринок, проспект Свободи) та релігійні процесії (Богоявлення, Корпус-Крісті) створюють ефект «живого музею». Турист отримує не лише екскурсію, а емоційне занурення в минуле – це значно підвищує задоволеність від поїздки та ймовірність повторного візиту. Видовищні форми також посилюють гастрономічний та креативний імідж регіону. Гастрономічні фестивалі («Свято кави», «Свято шоколаду», «Lviv Food Fest», «Країна вина»), вулична їжа в поєднанні з музичними та театральними перформансами створюють унікальний досвід «культурного гастротуризму». Креативні хаби (Jam Factory, Lviv Open Lab, «Фабрика повидла», «Дзвик») організовують інтерактивні фестивалі, виставки сучасного мистецтва, гейміфіковані події, що приваблюють молоду, креативну аудиторію з України і Європи. Це сприяє формуванню іміджу Львова як «міста креативу» та «молодіжної культурної столиці».

Таблиця 2.10.

Вплив ключових видовищних форм дозвілля на культурний імідж та туристичну привабливість Львівської області

Видовищна форма / Подія	Основний іміджевий меседж регіону	Канали трансляції іміджу
Leopolis Jazz Fest	«Джазова столиця України»	Соцмережі, медіа
Atlas Weekend (до 2022)	«Сучасна музична культура»	Instagram, YouTube
Країна Мрій	«Етнічна спадщина Галичини»	Facebook, етно-медіа
Фестиваль вуличних театрів «Золотий Лев»	«Живий театр Європи»	TikTok, блоги
Свято пива	«Пивоварна традиція»	Instagram, гастро-блоги
Фестиваль шоколаду	«Шоколадна столиця»	TikTok, travel-видання
ZaxidFest	«Молодіжна енергія»	YouTube, соцмережі
Різдвяний ярмарок на площі Ринок	«Казкове Різдво»	Instagram, блоги
Великодній фестиваль	«Духовне відродження»	Церковні медіа, соцмережі

Видовищні форми створюють багат шаровий культурний імідж регіону: музичні фестивалі (Leopolis Jazz, Atlas Weekend, ZaxidFest) підкреслюють сучасність і молодіжну енергію, етнічні (Країна Мрій) – спадщину, театральні («Золотий Лев») – креативність, гастрономічні (Свято пива, Фестиваль шоколаду) – чуттєвість, сезонні (Різдвяний ярмарок, Великодній фестиваль) – духовність і казковість. Туристичний ефект варіюється від високого (масові фестивалі) до середнього (нішеві події), з цільовою аудиторією, що охоплює молодь, сім'ї, гурманів, меломанів. Канали трансляції – переважно цифрові (Instagram, TikTok, YouTube), що забезпечує вірусний ефект і глобальне охоплення. Показники відвідуваності (від 20 тис. до 1,5 млн.) демонструють економічний внесок: за даними статистики, видовища генерують 25-30 % туристичного доходу. Аналіз показує, що видовищні форми є стратегічним ресурсом: вони не тільки приваблюють туристів, але й формують стійкий імідж, адаптуючись до кризи через гібридні формати [6, с. 35]. Отже, видовищні форми дозвілля Львівщини є визначальним фактором формування позитивного культурного іміджу регіону та його туристичної привабливості, створюючи емоційно насичений, візуально яскравий і автентичний досвід, що сприймається як «жива спадщина». Фестивалі, релігійні процесії, вуличні перформанси, етно-видовища, гастрономічні події та історичні реконструкції генерують потужний органічний маркетинг через соціальні мережі, медіа та рекомендації, позиціонуючи Львів як «культурну столицю України», «місто фестивалів» та «найказковіше Різдво в Європі». Ці практики не лише забезпечують сезонне зростання туристичного потоку та економічний ефект,

а й формують стійкі асоціації з регіоном як місцем, де традиції оживають, а культура є відкритою, інклюзивною та резилієнтною. У кризових умовах (воєнний стан) видовищні форми адаптувалися, набувши додаткової терапевтичної та консолідаційної функції, що лише посилило їхню роль у підтримці національного та міжнародного іміджу Львівщини як культурного центру, здатного зберігати ідентичність і приваблювати відвідувачів навіть у складні часи.

ВИСНОВКИ

Дозвілля як соціокультурне явище є складним, багатогранним феноменом, що поєднує індивідуальну свободу вибору з колективними культурними практиками та виступає важливим елементом сучасного способу життя. Його сутність полягає в здатності забезпечувати баланс між обов'язковою діяльністю та самореалізацією, створюючи простір для відновлення, розвитку, творчості та культурної ідентифікації. Структура дозвілля, що включає часовий, просторовий, діяльнісний та соціальний компоненти, є динамічною системою, що адаптується до індивідуальних потреб, регіональних особливостей і глобальних трансформацій, зокрема цифровізації та урбанізації. Функції дозвілля – відновлювальна, розвиваюча, соціалізуюча, культурна, інноваційна, освітня, творча, економічна та історична – взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, забезпечуючи не лише особистісне зростання й психологічну стабільність, а й збереження культурної спадщини, соціальну інтеграцію та внесок у розвиток креативної економіки.

Видовищні форми дозвілля є динамічним і багатогранним сегментом соціокультурної сфери, що поєднує візуальне споглядання, емоційне занурення та колективне переживання, сприяючи естетичному збагаченню та соціальній інтеграції. Поняття охоплює організовані події від античних традицій до сучасних гібридних форматів, де технології посилюють доступність і інтерактивність. Типологія базується на критеріях масштабу, характеру, тривалості, місця та залученості, виділяючи театралізовані, спортивні, музичні, циркові, фестивальні та мультимедійні форми, що дозволяють систематизувати

їхній вплив. Особливості розвитку пов'язані з комерціалізацією, технологізацією, глобалізацією та регіональними адаптаціями, включаючи перехід до онлайн-форматів, етичних стандартів та інклюзивності, що робить видовищні форми ключовим фактором креативної економіки, культурної ідентичності та соціальної стійкості в умовах сучасних викликів.

Регіональний вимір видовищного дозвілля є багатограним феноменом, що поєднує розвагу з культурним збереженням, слугуючи механізмом протидії глобальній уніфікації через локальні видовищні практики. Сутність полягає в маркуванні територіальної унікальності, інтеграції ресурсів та формуванні колективної пам'яті. Типологія охоплює етно-фольклорні, історичні, фестивальні та вуличні форми, кожна з яких сприяє континуальності ідентичності. Особливості розвитку включають баланс автентичності з інноваціями, соціальну згуртованість, економічний імпульс та адаптацію до криз, роблячи видовищне дозвілля стратегічним елементом культурної політики та сталого розвитку.

Соціокультурні передумови формування видовищних форм дозвілля у Львівській області є результатом історичної еволюції від середньовічних традицій до сучасних адаптивних практик, де багатошарова етнокультурна спадщина поєднується з туристичним, креативним та кризовим контекстами. Ключові фактори – концентрація інституцій, регіональна ідентичність, молодіжні ініціативи – створюють динамічну систему, що забезпечує стійкість і розвиток видовищ.

Традиційні видовищні форми дозвілля Львівщини є живим і надзвичайно стійким елементом галицької культурної спадщини, що поєднує архаїчні обрядові практики, християнську символіку, фольклорний театр та вуличну карнавальну традицію. Вертепні дійства, різдвяні та великодні обряди, Маланка, Купальські гуляння, релігійні процесії, весільні видовища та ярмарково-карнавальні забави не лише зберігають історичну пам'ять і етнічну ідентичність регіону, а й виконують важливі соціокультурні функції: об'єднують громаду, передають колективні цінності, забезпечують міжпоколінну тяглість і створюють потужний емоційний досвід. Незважаючи на ризики комерціалізації та спрощення, традиційні видовищні практики залишаються потужним механізмом культурної

континуальності, що робить Львівщину унікальним регіоном, де минуле не лише зберігається, а й активно живе в сучасному дозвілєвому просторі, сприяючи соціальній згуртованості, регіональній гордості та психологічній стійкості громади в умовах викликів сьогодення.

Сучасні видовищні практики та інноваційні формати дозвілля у Львівській області демонструють глибоку та швидку трансформацію, зумовлену одночасним впливом цифрової революції, безпекових викликів воєнного часу та зміни очікувань аудиторії, яка дедалі більше цінує поєднання емоційного занурення з доступністю, безпекою та можливістю співтворення. Перехід від домінування традиційних стаціонарних форматів до онлайн-, гібридних та інтерактивних моделей (зростання частки нових форматів з 21 % у 2023 році до 58 % у 2025 році) став не просто вимушеним заходом, а новою нормою культурного споживання, що підтверджується динамікою впровадження стрімінгів, VR/AR-турів, чат-участі, голосувань глядачів та гейміфікації в ключових інституціях від оперного театру до креативних хабів. Цей процес підтримується Стратегією розвитку культури Львівської громади до 2035 року та грантовими програмами, перетворюючи культурні заклади з «постачальників контенту» на фасилітаторів спільнотного досвіду, де аудиторія стає співтворцем.

Видовищні форми дозвілля Львівської області є визначальним фактором формування позитивного культурного іміджу регіону та його туристичної привабливості, створюючи емоційно насичений, візуально яскравий і автентичний досвід, що сприймається як «жива спадщина». Фестивалі, релігійні процесії, вуличні перформанси, етно-видовища, гастрономічні події та історичні реконструкції генерують потужний органічний маркетинг через соціальні мережі, медіа та рекомендації, позиціонуючи Львів як «культурну столицю України», «місто фестивалів» та «найказковіше Різдво в Європі». Ці практики не лише забезпечують сезонне зростання туристичного потоку та економічний ефект, а й формують стійкі асоціації з регіоном як місцем, де традиції оживають, а культура є відкритою, інклюзивною та резилієнтною. У кризових умовах (воєнний стан) видовищні форми адаптувалися, набувши

додаткової терапевтичної та консолідаційної функції, що лише посилило їхню роль у підтримці національного та міжнародного іміджу Львівщини як культурного центру, здатного зберігати ідентичність і приваблювати відвідувачів навіть у складні часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєва Н., Сакун Л. Регіональні аспекти стратегії розвитку туристичної індустрії. *Економіка. Управління. Інновації*. Київ, 2012. № 2(8). Андрійчук О. Інформаційні технології в туризмі та рекреації Львівщини. Навч. посіб. Львів, 2025. 286 с.
2. Бартошук О. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). *Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. Київ, 2011. № 2. С. 62-68.
3. Бейдик О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: моногр. Київ: НУТШ, 2001. 395 с.
4. Березівська Л. Д. Дидактика: сучасні підходи до дозвілля. Зб. наук. пр. 2018. 164 с.
5. Біловодська А. А., Гайдабрус Н. В. Теоретико-методичні засади створення бренду міста. *Маркетинг та менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 35-43.
6. Бохняк Д. В. Аналіз фестивальних подій у Львові як форми дозвілля. *Кваліфікаційна робота*. Київ-Запоріжжя-Львів, 2024. 50 с.
7. Бочелюк В. І. Дозвіллезнавство : навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2006. 208 с.
8. Волчецький Р. В. Роль туристичних інформаційних центрів у сучасній індустрії туризму. *Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. П.Могили. Серія «Держуправління»*. 2012. Т. 194. Вип. 182. С. 126-128.
9. Гайдук А. Оцінка туристичних ресурсів Львівської області та її практичне застосування. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Сталий розвиток та екологічна безпека (регіональна політика)*. Зб. наук. пр. Вип. 20. Львів, 2000. С. 200-212.
10. Гарбера О. Основні теоретичні та практичні аспекти інноваційної діяльності в туристичному господарстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 23.

С. 29-32.

11.Гаталяк О., Ганич О. Теоретичні підходи до визначення поняття туризму в містах. *Географія. Економіка і туризм: національний та міжнародний досвід*. Матеріали XI наук. конф. із міжнар. участю. Львів, 2017. С. 50-55.

12.Генплан міста Дрогобича. Містобудівний кадастр. URL: <http://www.lvivcenter.org/uk/umdl/>.

13.Гнатюк А. Цифрова трансформація організації сучасного театру (на прикладі Нац. академічного драматичного театру ім. І.Франка). *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва*. 2025. С. 8–10.

14.Головненко А. Мистецтво дозвілля. *Тиждень*. 2019. № 1. С. 45–50.

15.Горіна Г. Конкурентоспроможність країн у туристичній галузі: нові підходи до визначення: *Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту*, 2015. № 4, Т. 1. С. 203-207.

16.Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Дніпро, 2017. 493 с.

17.Калайтан Т. В. Аналіз потенціалу готельного господарства Львівської області. Перспективи розвитку сільських готелів. *Наук. вісник Львів. нац. ун-ту ветеринарної медицини та біотехнологій*. 2021. № 23 (100). С. 100–110.

18.Комаровська О. А. Історія танцю: сучасні форми видовищ. 2022. 50 с.

19.Копач М. Методичні підходи до оцінки рекреаційних територій. Економічний механізм природокористування і охорони навколишнього природного середовища в умовах переходу економіки України до ринкових відносин: тези доп. Львів, 2020. С. 88-89.

20.Корнева Д. Проблеми розвитку інфраструктури туризму. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu/geograf/200815/industrialnuu%20tyrurz.pdf

21.Косюк О. М. Теорія масової комунікації: видовища в культурі. 2023. 301 с.

22.Криштанович С. В. Теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту: дис. ... д-ра пед. наук. Львів, 2021. 579 с.

23.Кушнір Л. Концепція серйозного дозвілля і туризм спеціального інтересу: як виникають і розвиваються інноваційні види туризму. *Функціонування*

і перспективи розвитку туристичної галузі : кол. моногр. Львів, 2018. С. 50–60.

24.Лещак Т. Організація інтелектуального дозвілля школярів. Львів : Манускрипт, 2016. 162 с.

25.Лієвіт Р. Режисура дозвілля у закладах освіти: видовищні форми. 2024. 71 с.

26.Любіцева О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтер-прес, 2020. 436 с.

27.Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика : підручник. 2-вид. перероб. та доп. Київ: Центр уч. літ., 2012. 472 с.

28.Мальська М. П. Фестивальний туризм: теорія та практика : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 234 с.

29.Молнар Т. І. Теорія та практика підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з учнями в міжкультурному просторі Закарпаття. 2022. 485 с.

30.Мосєсова К. Творча реалізація мистецьких задумів режисера-балетмейстера О.Лань часів розбудови української незалежності. *Молодий вчений*. 2019. № 14. С. 1–5.

31.Муравець М. В. Реставрація як форма збереження культурного дозвілля в умовах війни (Львівський контекст). *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва*. Львів-Торунь, 2025. С. 25–30.

32.Нездоймінов С. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: моногр. Одеса, 2016. 304 с.

33.Організація готельного господарства : навч. посіб. / О.Головко, Н.Кампов, С.Махлинець, Г.Симочко ; за ред. О.Головко. Київ: Кондор, 2011. 410 с.

34.Осадча Л. В. Відео-блогінг як форма збереження та популяризації культурної спадщини в умовах війни. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва*. 2025. С. 30–35.

35.Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

36.Панова І.О. Креативна економіка як фактор формування міжнародного туристичного іміджу країни. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 11–18.

- 37.Пархоменко І.І. Теоретичні концепції сучасної економіки культури: філософсько-культурологічний аналіз : дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2018. 230 с.
- 38.Пастернак А.В. Вплив фестивального туризму на розвиток туристичної галузі України. *Наук. пр.* 2023. С. 1–10.
- 39.Плиска Ю.С. Форми дозвілля в античності: культурологічний потенціал. *Наук. пр.* 2018. С. 1–14.
- 40.Полякова О. О. Історія та сучасність фізичної культури і спорту: масові видовища. Харків, 2025. 121 с.
- 41.Правик Ю.М. Маркетинг туризму : підручник. Київ: Знання, 2008. 303 с.
- 42.Рутинський М.Й. Ключеві принципи сталого розвитку курортно-рекреаційної сфери західного регіону України. *Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива*. Матеріали III міжнар. наук. конф. (28-29 трав., 2015 р.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2015. С. 137-138.
- 43.Рутинський М.Й. Ключеві принципи сталого розвитку курортно-рекреаційної сфери західного регіону України. *Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива*. Матеріали III міжнар. наук. конф. (28-29 травня, 2015 р.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2015. С. 137-138.
- 44.Сидорук А.В. Активні форми культурного дозвілля молоді: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Львів, 2015. 20 с.
- 45.Філоненко І.М. Територіально-рекреаційний Львівської області: автореф... дис. канд. геогр. наук: 11.00.02. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ: 2020. 23 с.
- 46.Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: Навч. посіб. Івано-Франківськ, 2007. 311 с.
- 47.Чернець В.Г. Художня культура і мистецька освіта: традиції та сучасність. Київ, 2018. 516 с.
- 48.Чернова Г.В. Територіально-рекреаційний комплекс Львівської області: автореф. дис.... канд. геогр. наук: 11.00.02;. Київ, 2017. 23 с.
- 49.Krippendorf J. Marketing im Fremdenverkehr. Bern: Auflage, 1980. 168 p.
- 50.Yessengabylova A., Suraganova S., Bissekov A., Zhunussova G., Rey I. The development of health-improving tourism in Kazakhstan. *Journal of*

Додаток А

Виступи на наукових конференціях різних рівнів В.В.Зелінського

- **Зелінський В.В.** – здобувач ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної сфери», РДГУ – Start-up культура в індустрії дозвілля: проектний менеджмент в структурі професіональної освіти культуролога. *Технології і бізнес: Інтеграція, інновації, перспективи*: Всеукр. студ. наук.-практ. конф., 21 квіт. 2026 р., м. Київ, КДТЕУ: Програма. Київ, 2026. С. 42 [46 с.].

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Екосистема креативних індустрій регіону: менеджмент знань у контексті реалізації стартап-проектів: *Музей і музейний простір для культурної дипломатії і діалогу*: IV круглий стіл, Маріуполь. держ. ун-т, 19.05.2026 р., м. Київ. Київ: МДУ, 2026. С.8.

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», Рівненський державний гуманітарний університет – Видовищні форми організації дозвілля крізь призму освітнього сегмента: регіональний досвід: *Мистецька освіта: методологія, теорія, практика*: II міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 берез. 2026 року, НАКККІМ: Програма. Київ, 2026. С. 25.

- **Зелінський В.В.** – здобувач ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Knowledge Management у стартап-індустрії: архітектура креативних екосистем регіонального рівня. *Наука. Освіта. Суспільство очима молодих*: XIX всеукр. наук. конф., м. Рівне, 14 трав. 2026 р.: Програма. Рівне: РДГУ, 2026. С.

- **Зелінський В.В.** – здобувач ОС «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Екосистема креативних індустрій регіону: управління знаннями в системі стартап-проектів: *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізаційному світі*: IX між нар. наук. конф., 21-22.05.2026 р., НБУ ім. В.Вернадського- КНУКіМ:Програма. Київ, 2026. С.

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр»

спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» Рівненський державний гуманітарний університет – Start-up культура в музичній індустрії: менеджмент проєктів у структурі професійної освіти. *Молоді музикознавці: XXV між нар. наук.-практ. конф. у рамках VIII міжнар. наук.-творчого проєкту «Сучасне музикознавство та виконавства: від теоретичного дискурсу до виконавської практики»*, м. Київ, 24-25 квіт., КМAM ім. Р.Глієра: Програма. Київ, 2026. С. 20 [23 с.].

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Менеджмент стартап-проєктів у креативних індустріях регіону: інтеграція освіти та бізнес-середовища.

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», Рівненський державний гуманітарний університет – Start-up культура в креативних індустріях: інтеграція національних цінностей у сучасні бізнес-проєкти.

- **Зелінський В.** – здобувач ОС «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» РДГУ – Екосистема креативних індустрій регіону: управління знаннями в менеджменті стартап-проєктів. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: IX між нар. наук.-практ. конф.*, 21-23 трав. 2026 р., м. Київ, Ін-т модернізації змісту освіти, НБУ ім. В.Вернадського: Програма. Київ, 2026. С.

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Від сакрального наративу до культурного стартапу: менеджмент креативних індустрій у системі університетської підготовки. *Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців: XXII між нар. наук.-практ. конф.*, Харків, Нац. ун-т мистецтв ім. І.П.Котляревського, 24-25 берез. 2026 р.: Програма. Харків, 2026. С.27.

- **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», Рівненський державний гуманітарний університет – Специфіка промоції локальних

культурних брендів у молодіжному середовищі Рівного – *Звітна наукова конф. проф.-викл. складу та здобувачів вищої освіти. За 2025 р., 14 трав. 2026 р., м. Рівне. Програма. Рівне: РДГУ, 2026. С. у друці.*

– **Зелінський В.В.** – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спец. 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», РДГУ – Університет як хаб креативних індустрій: менеджмент стартап-проектів у системі фахової підготовки менеджера культури: *Перформативні мистецтва у просторі міжкультурного діалогу: теорія, історія, практика: між нар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22.05.2026 року, КНУКіМ. Київ, 2026. С. прийнято до друку.*

- **Зелінський В.В.** – здобувач ступеня «Бакалавр» спец. 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, РДГУ – Методологія «Design Thinking» у бізнес-освіті: досвід розробки інноваційних проектів у соціокультурній сфері: *Культура і мистецтво в освітньому вимірі: досвід та інновації: II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, КНУ ім. В.Стефаника, 13.05.2026 р. : Програма. Ів.-Франківськ, 2026. С. прийнято до друку.*

- **Зелінський В.В.** – здобувач ступеня «Бакалавр» спец. 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, РДГУ – Start-up культура в індустрії дизайну: проектний менеджмент у структурі професійної освіти культуролога: *Європейський і національний виміри реформування дизайн освіти: Всеукр. Круглий стіл, м. Київ, державний торговельно-економ. ун-т, 14 квіт. 2026 року: Програма. Київ: КДТЕУ, 2026. С. 5.*

- **Зелінський В.В.** - здобувач освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», Рівненський державний гуманітарний університет – Екосистема креативних індустрій регіону: менеджмент стартап-проектів у структурі професійної освіти: *Актуальні проблеми і перспективи розвитку гуманітарних наук в умовах сучасних соціокультурних трансформацій: IV всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 26-27 берез. 2026 р., КНУКіМ: Програма. Київ, 2026. С. 27 та ін. 10 за 2025 рік.*